

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หัวข้อ : หลักประชาธิปไตย

เรื่อง การพัฒนาคุณภาพคนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

จัดทำโดย

นายสุรพล ภาษิตนรินทร์

รหัส 570243

เอกสารวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” รุ่นที่ 2

วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ

สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

การพัฒนาคุณภาพคนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

1. บทนำ

ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบที่เรียกว่าระบอบรัฐธรรมนูญเป็นเวลากว่า 80 ปี แต่ก็ยังไม่พัฒนาไปสู่ระบอบการปกครองที่เรียกได้ว่าเป็นประชาธิปไตยในระดับที่เทียบเคียงได้กับประชาธิปไตยตะวันตก เรามีรัฐธรรมนูญมาแล้ว 18 ฉบับ ซึ่งถ้าหากรวมบทแก้ไขรัฐธรรมนูญด้วยแล้วก็จะมีจำนวนประมาณ 32 ฉบับ จนมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญมากฉบับที่สุดประเทศหนึ่งของโลก

สาเหตุที่ทำให้ประเทศไทยของเรามีความจำเป็นต้องเลิกใช้รัฐธรรมนูญฉบับเก่าและประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ถึง 18 ครั้งนั้น มักจะมีข้ออ้างในทำนองเดียวกันว่า เป็นเพราะรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ของประเทศในขณะนั้น เมื่อสถานการณ์แปรเปลี่ยนไปแนวนโยบายแห่งรัฐย่อมแปรเปลี่ยนไปด้วย รัฐธรรมนูญซึ่งวางรูปการปกครองของประเทศและแนวนโยบายแห่งรัฐก็ย่อมต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วยทุกครั้ง¹ ซึ่งตลอดเวลากว่า 80 ปีที่ผ่านมาประเทศไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนากฎหมายรัฐธรรมนูญมากกว่าการพัฒนาคน ซึ่งการสนใจแต่การพัฒนาปรับปรุงกฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งเปรียบเสมือนตัวบ้านมากกว่าสนใจคนซึ่งเปรียบเสมือนฐานรากหรือเสาเข็มของบ้าน เมื่อคนซึ่งเปรียบเสมือนเสาเข็มของบ้านไม่ได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เข้มแข็งเป็นคนดีมีคุณธรรมก็ทำให้บ้านมีปัญหาการทรุดแตกกร้าว และจะพังในที่สุด

2. มนุสสปฏิวัติ

หลวงวิจิตรวาทการได้กล่าวว่า งานปฏิวัติเป็นงานที่ดีแต่เป็นงานที่ทำยากและเป็นงานที่ต้องใช้เวลา งานปฏิวัติอาจเริ่มต้นด้วยรัฐประหารซึ่งทำเสร็จในเวลา 2-3 ชั่วโมง ส่วนงานมนุสสปฏิวัตินั้นมีชิ้นงานที่เสร็จง่าย ๆ เพราะเป็นงานที่ต้องทำมิใช่เฉพาะเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง เปลี่ยนระบอบเศรษฐกิจ การคลังและการศึกษาเท่านั้น แต่ยังต้องทำให้ตลอดถึงการเปลี่ยนแปลงนิสัยใจคอของคนด้วย² หลวงวิจิตรวาทการอ้างคำพูดของ “ซาโตบรียังค์” นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศสที่ว่า “ผู้ที่ทำการปฏิวัติเพียงครั้งนั้นก็เท่ากับขุดหลุมฝังศพของตนเอง” ประวัติศาสตร์ได้พิสูจน์ความจริงข้อนี้มาหลายเรื่องมี โอลิเวอร์ ครอมเวลล์ เป็นอาทิ การที่อังกฤษมีอำนาจใหญ่หลวงที่สุดทางทะเลก็เพราะครอมเวลล์ริเริ่มไว้ แต่ครอมเวลล์ทำการปฏิวัติเพียงครั้งเดียว ภายหลังต้องถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏเมื่อเขาตายไปแล้ว การปฏิวัติฝรั่งเศสเมื่อปี ค.ศ. 1789 ก็เรื่องเดียวกัน มีการปฏิวัติเพียงครั้งหนึ่งเหมือนกัน จึงได้เกิดฉันทะแปร รัฐบาลปฏิวัติต้องล้มลุกคลุกคลานมาตั้งถึงศตวรรษ สรุปลงความได้ว่า งานปฏิวัตินั้น ถ้าจะต้องทำให้ตลอด การทำเพียงครั้ง ๆ

¹ ธานีรินทร์ กรัยวิเชียร, “ระบอบประชาธิปไตย,” (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, 2518), หน้า 7.

² หลวงวิจิตรวาทการ, “มนุสสปฏิวัติ” รวมปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการ, (กรุงเทพมหานคร:องค์การค้าของคุรุสภา, 2518), หน้า 245

กลาง ๆ นั้น เป็นอันตรายตลอดไปจนถึงบ้านเมืองและประชาชนโดยรวม การปฏิวัติทุก ๆ ครั้งมักจะได้ผลลัพธ์ที่เหมือน ๆ กัน คือ ครั้งหนึ่งที่ไม่ได้ทำหรือล้มเหลวเสีย นั้น มักเป็นเรื่องของคน เป็นธรรมชาติของนักปฏิวัติทุกคนย่อมจะเริ่มต้นงานด้วยการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ต่อมาก็ระบอบเศรษฐกิจ และอื่น ๆ ซึ่งเป็นเครื่องจักรเกี่ยวกับงานของประเทศ ส่วนเรื่องของคนแท้ ๆ หรือมนุษยสปฏิวัตินั้นมักจะไม่ค่อยได้ทำเหตุที่ไม่ได้ทำก็มักจะด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1) เชื้อมั่นในวิธีการมากเกินไป กล่าวคือ มีความเข้าใจว่า เมื่อใช้วิธีการอย่างนั้น ๆ แล้ว ก็จะมีบรรลุความสำเร็จ เป็นเรื่องของการบูชาทฤษฎีหรือเชื่อมั่นในทฤษฎี โดยลืมนึกไปว่า **ส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดของประเทศชาตินั้นก็คือ คน** คนมีความรู้สึกนึกคิด คนแต่ละชาติแต่ละเผ่าพันธุ์ก็มีความแตกต่างกัน วิธีการอันหนึ่งซึ่งใช้ได้กับคนพวกหนึ่งอาจใช้ไม่ได้กับคนอีกพวกหนึ่ง นักปฏิวัติมักลืมนึกเรื่องนี้ไปสนใจเรื่องของการโจมตีเรื่องของคนไป

2) เกรงว่าจะได้รับความเกลียดชัง เพราะการที่จะเปลี่ยนลักษณะนิสัยของคนนั้นจำเป็นต้องแสดงออกมาให้เห็นเด่นชัดว่าประชาชนยังมีลักษณะนิสัยไม่ดีพอจึงต้องเปลี่ยน การแสดงออกมาเช่นนี้เป็นการล่อแหลมและเสี่ยงต่อการได้รับความเกลียดชัง ยิ่งเป็นรัฐบาลปฏิวัติก็ยิ่งต้องระมัดระวังในเรื่องนี้ให้มาก เพราะความเกลียดชังนั้นอาจเกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณของประชาชนเอง หรือเกิดจากศัตรูของรัฐบาลปฏิวัติ ยุยงส่งเสริมให้เกิดเกลียดชังรัฐบาลนั้น

3) ความหวังใยเกียรติศักดิ์ของประเทศชาติไม่ยอมให้ประเทศอื่นเห็นว่าประชาชนในประเทศของตนยังไม่มีอารยธรรมเพียงพอจึงต้องทำการสอน ต้องจงใจเสียทุกอย่าง รัฐบาลบางรัฐบาลรู้อยู่เต็มอกว่าประชาชนในประเทศของตนยังไม่รู้ในเรื่องนั้นเรื่องนี้แต่กลัวขายหน้าต่างชาติ ไม่กล้าแสดงออกมา ปล่อยให้ เป็นโรคเรื้อรังในท้ายที่สุดก็เป็นภัยอันใหญ่หลวงต่อประเทศชาติ

4) ความกลัวผลสะท้อนย้อนกลับ นักปฏิวัติทุกคนหรือรัฐบาลปฏิวัติทุกรัฐบาล เมื่อก่อนทำการปฏิวัติหรือเมื่อทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วใหม่ ๆ มักชอบอ้างเหตุว่าที่ต้องทำการไปนั้นก็เพราะระบอบเก่าหรือวิธีการเก่าไม่เหมาะสมกับสภาพและมาตรฐานของประชาชน ด้วยเหตุนี้ จึงมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เพื่อให้เข้าสู่ระบอบที่เหมาะสมกับสภาพมาตรฐานและความเป็นอยู่ของประชาชน เมื่ออ้างไว้เช่นนี้แล้วก็กล้าที่จะแตะต้องปัญหาเรื่องคน ไม่กล้าจะพูดว่าคนไม่เหมาะสมกับระบอบใหม่

ความเชื่อมั่นในวิธีการมากเกินไป ความเกรงว่าจะได้รับความเกลียดชัง ความหวังใยในเกียรติศักดิ์ของประเทศชาติในกรณีที่ไม่ควรหวัง และความกลัวผลสะท้อนย้อนกลับเช่นว่านี้เองที่เป็นเหตุให้รัฐบาลปฏิวัติหลายรัฐบาลละเว้นงานปฏิวัติอันสำคัญที่สุดไป คือ มนุษสปฏิวัติ เมื่อไม่ได้ทำงานอันสำคัญยิ่งนี้แล้วถึงจะทำงานอย่างอื่นมากสักเพียงไร งานปฏิวัตินั้นก็หาได้ผลตามที่ตั้งมั่นไว้ไม่ แม้จะได้เปลี่ยนระบอบการปกครอง ระบอบเศรษฐกิจ รวมทั้งเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ อีกมากมาย แต่ถ้าไม่เปลี่ยนลักษณะนิสัยของคนงานอื่น ๆ ที่ได้ลงมือทำไปก็เป็นอันสูญเปล่า และผู้ที่ทำการปฏิวัติเพียงครั้งเดียวนั้นก็เป็นดังที่ปราชญ์ฝรั่งเศสชื่อ ซาโตบรียังค์ ว่าคือ เท้ากับขูดหลุมฝังศพตนเอง

สิ่งที่หลวงวิจิตรวาทการกล่าวอ้างในข้างต้นเป็นเรื่องที่น่าคิด และอาจจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งถ้าทำได้ ปัญหาอยู่ที่ว่า เป็นเรื่องยากที่จะดำเนินการให้ตลอดรอดฝั่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะการณ์ของสังคมไทย

แม้ในประเทศอื่น สังคมอื่นก็คงมีสภาพที่ไม่แตกต่างกันนัก ขอให้ดูการปฏิวัติวัฒนธรรมของเหมาเจ๋อตุง เป็นตัวอย่างก็คงจะประจักษ์ชัด เมื่อเราไม่สามารถทำมนุษยปฏิวัติได้แต่ในขณะเดียวกันเราก็ตระหนักดีว่า **คนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ถ้าเราไม่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาคนให้ดีแล้ว ปัญหาของเราจะไม่มีวันแก้ไขได้** และนับวันปัญหานี้จะสาหัสสากรรจ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งแนวทางการพัฒนาคนในประเทศซึ่งใช้การปกครองระบอบประชาธิปไตย มีแนวทางอย่างไรจึงทำให้ประเทศของตนเองประสบความสำเร็จในการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นเรื่องที่เราควรจะต้องศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

3. แนวทางการพัฒนาคนของอังกฤษ

อังกฤษเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่มากเมื่อ 100 กว่าปีที่แล้ว เป็นชาติที่ดวงอาทิตย์ไม่ตกดิน มีอาณานิคม ตั้งแต่ตะวันออกสุดในเอเชียถึงตะวันตกสุดในทวีปของอเมริกา รวมทั้งเกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก อังกฤษรู้จักวิธีการสร้างคน เพราะอังกฤษรู้เคล็ดลับว่า สิ่งสำคัญที่สุดของเขาไม่ได้อยู่ที่ทรัพยากรธรรมชาติ เพราะเกาะอังกฤษเล็กนิดเดียว อังกฤษทราบดีว่าสิ่งสำคัญของเขาอยู่ที่ทรัพยากรมนุษย์ โดยอังกฤษให้ความสำคัญต่อการพัฒนาอุปนิสัยที่ดีของเด็กและเยาวชนผ่านระบบการศึกษาที่เรียกว่า ปับลิกสกูล (PUBLIC SCHOOL) เพราะเด็กและเยาวชนจะเป็นผู้รับผิดชอบประเทศชาติในอนาคต

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ได้ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามแนวทางปับลิกสกูล (PUBLIC SCHOOL) ของอังกฤษเมื่อกว่า 80 ปีมาแล้ว ดังปรากฏในพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในวันงานประจำปีของวชิราวุธวิทยาลัย เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475 อันเป็นเวลาภายหลังจากที่ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว 4 เดือนเศษ ด้วยเหตุที่วชิราวุธวิทยาลัย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงสถาปนาขึ้นนั้น จัดตั้งตามแบบอย่างปับลิกสกูลของอังกฤษ เพราะฉะนั้นทุกครั้งที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จมาที่วิทยาลัยแห่งนี้ ก็ทรงมีพระบรมราโชวาทที่แสดงถึงคุณประโยชน์ของการ “ฝึกหัดน้ำใจ” ตามแนวทางของปับลิกสกูล สำหรับการเสด็จพระราชดำเนินวชิราวุธวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2475 นั้น ได้ทรงเน้นย้ำเป็นพิเศษถึงเหตุผลของระเบียบการและวิธีการของปับลิกสกูลอังกฤษ ซึ่งวชิราวุธวิทยาลัยถือเป็นเยี่ยงอย่างด้วย ประเทศสยามได้เปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบประชาธิปไตยในรูปแบบรัฐสภา ซึ่งประเทศอังกฤษก็เป็นแม่แบบเช่นเดียวกันการที่ประเทศอังกฤษสามารถใช้ระบอบนี้อย่างได้ผลต่างกับอีกหลาย ๆ ประเทศที่เอาแบบอย่างไปใช้แต่ไม่ได้ผลดีเพราะนำหลักการไปใช้ไม่ถูกวิธี และไม่คำนึงถึงคุณสมบัติของประชาชน **ทรงชี้ให้เห็นว่าการปกครองระบอบรัฐสภาจะได้ผลต้องอาศัยน้ำใจและนิสัยของประชาชนเป็นสำคัญ** ซึ่งการฝึกฝนน้ำใจคนของอังกฤษนั้นใช้วิธีการของปับลิกสกูลเป็นแบบอย่าง ดังจะเห็นจากข้อความตอนหนึ่งในพระบรมราโชวาทที่จะขออัญเชิญมาดังนี้

“...โรงเรียนนี้ข้าพเจ้าได้มาที่ไรได้ชี้เหตุผลของระเบียบการและวิธีการของปับลิกสกูลอังกฤษที่ได้ถือเป็นเยี่ยงอย่างมากล่าวเป็นลำดับมา เวลานี้ข้าพเจ้ายิ่งเห็นว่ายิ่งสำคัญยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน ที่เราจะต้องพยายามดำเนินตามแบบอย่างเหล่านั้นให้ดียิ่งขึ้นอีก เพราะเวลานี้ประเทศสยามเราจะก้าวหน้าต่อไป เราจะใช้วิธีการที่เรานำมาใช้ในประเทศที่เจริญทั้งหลายก็วิธีการปกครองอย่างแบบเดโมคราซีพระมหากษัตริย์และรัฐสภา

ปกครองประเทศร่วมกันนั้น ประเทศอังกฤษเขาเป็นเจ้าของแบบเหมือนอย่างแบบปบลิคสกูลเหมือนกัน ประเทศอังกฤษได้มีการปกครองเช่นนั้นมาช้านาน และปกครองได้เป็นอย่างดี ใคร ๆ ก็ยกย่องว่าดีกว่าที่อื่น จนมีชื่อว่า รัฐสภาของอังกฤษเป็นมารดาของรัฐสภาทั้งหลาย เพราะเป็นผู้ให้แบบอย่างในการปกครอง ที่ประเทศอังกฤษใช้วิธีการปกครองแบบเดโมคราซีได้อย่างยั่งยืน เราน่าจะคำนึงให้มากกว่าเป็นด้วยเหตุใด แบบวิธีใด ๆ ก็ตาม ถึงแม้ว่าวิธีการและหลักการจะดีเพียงไร แต่ถ้าเอาไปใช้ไม่ถูก อาจจะมีผลไม่ดีก็ได้ เช่น จะยกตัวอย่างให้เห็นพอเป็นเลา ๆ คือที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเขามีรัฐธรรมนูญอย่างหนึ่ง ซึ่งเขาใช้ปกครองประเทศของเขาได้เรียบร้อย ทำให้บ้านเมืองเจริญมั่งคั่งสมบูรณ์ ประเทศเม็กซิโกก็เอาแบบรัฐธรรมนูญนั้นเอาไปใช้บ้าง แต่จะเป็นโดยเหตุใดก็ตาม แบบนั้นไม่สู้จะเป็นผลดีเท่าในประเทศอเมริกา เพราะฉะนั้นเราจะถือว่าเมื่อเราได้แบบมาแล้ว เราจะดีเหมือนประเทศที่เป็นเจ้าของแบบ ในทันทีทันใดนั้นหาได้ไม่ การปกครองที่ดีขึ้นยังเป็นแบบรัฐสภาหรือแบบปาลีเมนต์ด้วยแล้ว ถ้าจะดีได้ ต้องอาศัยความดีของประชาชน ต้องอาศัยน้ำใจและนิสัยของประชาชนเป็นใหญ่ ถ้าประเทศใด มีประชาชนมีน้ำใจดี รู้จักวิธีการที่จะปกครองตนเองโดยแบบมีรัฐสภาจริง ๆ แล้ว การปกครองนั้นก็จะเป็นประโยชน์แก่ประเทศเป็นอันมาก วิธีที่จะให้พลเมืองมีน้ำใจนั้นอยู่ที่การศึกษาฝึกฝน ก็การศึกษาฝึกฝนน้ำใจของอังกฤษนั้นเขาถือวิธีของปบลิคสกูลเป็นตัวแบบที่ใช้ทั่วไป³

สำหรับวิธีการฝึกฝนเด็กนักเรียนตามแบบอย่างปบลิคสกูลของประเทศอังกฤษได้ทรงพระราชทาน คำอธิบายไว้ ดังนี้

ประการแรก ปบลิคสกูลจะสอนให้รักขนบธรรมเนียมของโรงเรียนและของประเทศ ขนบธรรมเนียมใด ที่มีมาแต่เดิม แม้จะคร่ำครึไม่มีประโยชน์ แต่ถ้าหากไม่เสียหายก็รักษาไว้เพื่อให้นักเรียนภาคภูมิใจ ให้นักถึงความรุ่งเรืองของโรงเรียนที่มีมาแล้วตั้งแต่ในอดีต เมื่อเด็กอังกฤษเติบโตขึ้นก็จะมีน้ำใจรักขนบธรรมเนียมของบ้านเมืองเป็นอย่างยิ่ง การรักขนบธรรมเนียมไม่ได้ทำให้ประเทศอังกฤษมีความเจริญล้ำหลังประเทศอื่น ๆ เลย การที่ประเทศอังกฤษสามารถเปลี่ยนแปลงแบบแผนการปกครองได้อย่างเรียบร้อย โดยไม่มีการจลาจลมากนัก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี แม้อังกฤษจะมีรัฐบาลที่มาจากพรรคกรรมกรซึ่งเป็นสังคมนิยม แต่ก็ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากหน้ามือเป็นหลังมือ เพราะกรรมกรอังกฤษก็รักขนบธรรมเนียมประเพณีเช่นกัน ทรงมีพระราชดำริว่าประเทศไทยควรยึดถือเป็นแบบอย่างให้แน่นแฟ้น ถ้าเห็นว่าสิ่งใดจะทำให้เกิดความเจริญในอนาคตก็ทำไป แต่ไม่ควรที่จะละทิ้งสิ่งที่ดีงามในอดีตเสีย

ประการที่สอง ในโรงเรียนปบลิคสกูลของอังกฤษนั้น มีการปกครองที่เข้มงวดมากเป็นลำดับขั้นไป ตั้งแต่ครูเด็กชั้นใหญ่ เด็กชั้นเล็ก จะให้ปกครองกันเป็นลำดับขั้นและมีวินัยเคร่งครัด ทั้งนี้ เพื่อฝึกหัดให้รู้จักปกครองตนเองตามลำดับขั้น เพราะระบอบการปกครองไม่ว่าจะเป็นแบบใด ก็ล้วนแต่มีการปกครองกันเองตามลำดับขั้น ถ้าไม่มียอมปกครองกันไม่ได้ เพราะฉะนั้นอังกฤษจึงฝึกสอนเด็กมาตั้งแต่เล็กๆ ให้รู้จักเคารพ

³ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, “พระบรมราโชวาทพระราชทานในวันงานประจำปีของวชิราวุธวิทยาลัย เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2475”, ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพมหานคร: วชิรนทร์การพิมพ์, 2536), หน้า 257

ผู้นำของตน เมื่อโตขึ้นเป็นเด็กนักเรียนชั้นใหญ่แล้วก็ให้รู้จักปกครองเด็กเล็กโดยยุติธรรม ทรงมีพระราชดำริว่า ถ้าจะให้ประเทศไทยมีการปกครองที่ดีงามต่อไป เราต้องฝึกหัดเด็กของเราให้รู้จักเคารพนับถือผู้ใหญ่ และให้รู้จักรับผิดชอบที่จะปกครองผู้น้อยต่อไปโดยยุติธรรม

ประการที่สาม ต้องฝึกหัดให้นักเรียนมีน้ำใจเป็นนักกีฬาแท้ ทรงเห็นว่า การฝึกหัดน้ำใจนั้นเป็นของสำคัญ ยิ่งเราจะปกครองในระบอบประชาธิปไตยก็ยิ่งจะสำคัญมากขึ้นไปอีก ทรงให้อรรถาธิบายคำว่า “นักกีฬาแท้” ว่าจะเล่นเกมอะไรก็ต้องเล่นให้ถูกต้องตามกฎข้อบังคับของเกมนั้นไม่ใช้วิธีโกงเล็กโกงน้อย ถ้าเกมนั้นเล่นกันหลายคนก็ต้องเล่นเพื่อชัยชนะของฝ่ายตนไม่ใช่เล่นเพื่อแสดงความเก่งของตัวเอง ข้อสำคัญก็คือ นักกีฬาแท้ต้องรู้แพ้รู้ชนะ ทรงมีพระราชดำริว่า หลักการของความเป็นนักกีฬาแท้นี้เป็น ประโยชน์ทางการเมืองด้วย โดยเฉพาะเมื่อประเทศของเราจะปกครองในระบอบรัฐสภา ข้อความในพระราชดำรินี้ มีว่า

“...เมื่อเราจะปกครองแบบรัฐสภาแล้วก็ต้องมีคณะกรรมการเมือง เป็นธรรมดาเกมการเมืองก็ย่อมต้องมีกฎของเกมเหมือนกัน ถ้าเราเล่นผิดกฎการเมืองก็ย่อมจะมีผลเสียหายได้มากทีเดียว เพราะการปกครองแบบเดโมคราซีย่อมต้องมีการแพ้และชนะ ซึ่งถือเอาตามเสียงของหมู่มากกว่าฝ่ายใดแพ้และชนะ เพราะคณะกรรมการเมืองย่อมมีความเห็นต่าง ๆ กันเป็นธรรมดา ต่างฝ่ายก็ต้องมุ่งที่จะให้หมู่มากเห็นด้วยกับตนและเลือกตนเข้าเป็นรัฐบาล ฝ่ายไหนประชาชนส่วนมากเห็นด้วยฝ่ายนั้นก็เป็นผู้ชนะ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วเมื่อเวลาจะพูดชักชวนให้ประชาชนลงความเห็นด้วยกับตนนั้นถ้าเราใช้วิธีโกงต่าง ๆ เช่น ตัดสินบนหรือข่มขืนน้ำใจก็ต้องเรียกว่าเล่นผิดเกมการเมืองโดยแท้ ต้องพูดให้คนอื่นเห็นตามโวหารและโดยชอบธรรมจึงจะถูกกฎของเกมการปกครองแบบเดโมคราซีนั่น ผู้ที่ชนะแล้วได้เข้ามาปกครองบ้านเมืองก็ควรจะต้องนึกถึงน้ำใจของฝ่ายน้อยที่แพ้เหมือนกัน ไม่ใช่ที่เราชนะแล้วก็หาวิธีดขี่ข่มเหงผู้ที่เป็นฝ่ายแพ้ต่าง ๆ นานา หาได้ไม่ยอมต้องมุ่งปกครองเพื่อประโยชน์ของคณะต่าง ๆ ทั้งหมด ส่วนผู้ที่แพ้ก็เหมือนกันเมื่อแพ้แล้วก็ต้องยอมรับว่าตนแพ้ในความคิดในโวหารแพ้เพราะประชาชนส่วนมากไม่เห็นด้วย เมื่อแพ้แล้วถ้าตั้งกองวิวาทเรื่อยบอกว่าถึงแม้คะแนนโหวตแพ้กำหมัดยังไม่แพ้เช่นนั้นแล้ว ความเรียบร้อยจะมีไม่ได้คงได้เกิดตีกันหัวแตกเติมไป ฝ่ายแพ้ควรต้องนึกว่าคราวนี้เราแพ้แล้วต้องไม่ขัดขวางหรือขัดคอพวกที่ชนะอย่างใดเลย ต้องปล่อยให้เขาดำเนินการตามความเห็นของเขา ต่อไปภายหน้าเราอาจเป็นฝ่ายที่ชนะได้เหมือนกัน...”⁴

พระบรมราโชวาทที่เชิญมาในข้างต้นแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความปรารถนาดีและทรงสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่จะนำไปสู่ระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง และการที่พระราชทานพระบรมราโชวาทนี้แก่ครูและนักเรียนของวชิราวุธวิทยาลัยก็เพราะทรงเห็นว่าโรงเรียนนี้ตั้งขึ้นตามแบบอย่างปบลิคสกูลของอังกฤษ ซึ่งในประเทศนั้นใช้ปบลิคสกูลเป็นแบบอย่างทั่วไปในการฝึกฝนเด็กนักเรียนให้มีน้ำใจดี **จึงทรงหวังที่จะให้วชิราวุธวิทยาลัยเป็นต้นแบบของการศึกษาฝึกฝนเด็กนักเรียนให้มีน้ำใจดีสำหรับประเทศไทยบ้าง**

⁴ibid, หน้า 259

อาจมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า พระบรมราโชวาทนี้พระราชทานในวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475 อันเป็นเวลาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว 4 เดือนเศษ เพราะฉะนั้นความต่าง ๆ ในพระบรมราโชวาทจึงต้องดำเนินไปตามประเพณีการปกครองที่เปลี่ยนไปเป็นธรรมดา ซึ่งถ้าหากได้พิจารณาข้อเท็จจริงต่าง ๆ โดยถี่ถ้วนแล้วก็จะเห็นว่าน่าจะมีใช่เช่นนั้น เพราะพระบรมราโชวาท วันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475 มิใช่พระบรมราโชวาทครั้งแรกและครั้งเดียวที่แสดงให้เห็นถึงพระราชดำริที่จะฝึกฝนเด็กนักเรียนให้ “มีน้ำใจดี” ทั้งนี้ เนื่องจากทุกครั้งนับตั้งแต่ต้นรัชกาล เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยพระองค์พระราชทานพระบรมราโชวาทที่ประเด็นเนื่องด้วยพระราชดำรินี้ โดยจะทรงหยิบยกลักษณะของปบลิคสกูลประการใดประการหนึ่งขึ้นมาเป็นอุทาหรณ์เสมอ เป็นต้นว่า พระราชดำรัสพระราชทานแก่อาจารย์ ครู และนักเรียนวชิราวุธวิทยาลัยในวันงานรื่นเริงประจำปีของโรงเรียนเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2471 มีหัวเรื่องว่า “ว่าด้วยความเป็นนักกีฬา” พระราชดำรัสในวันนั้นเริ่มต้นด้วยการเตือนให้อาจารย์ ครู และนักเรียนของโรงเรียนนี้ระลึกถึงพระเดชพระคุณในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงสร้างโรงเรียนนี้ขึ้นมา ทรงพระราชดำริว่าการที่จะฉลองพระเดชพระคุณได้ดีที่สุดก็คือการทำให้โรงเรียนนี้เป็นอย่างที่ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริและมีพระราชประสงค์ให้เหมือนกับโรงเรียนปบลิคสกูลของอังกฤษ เพราะทรงเห็นว่าโรงเรียนปบลิคสกูลนั้นมีวิธีการอบรมที่ดีกว่าโรงเรียนอย่างอื่น ๆ จึงทรงสร้างโรงเรียนนี้ขึ้นมา ต่อจากนั้นพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสถึงวิธีการอบรมในโรงเรียนแบบปบลิคสกูลว่า ในประการแรก เขาใช้วิธีให้เด็กนักเรียนปกครองกันเองมากที่สุด ต่อจากนั้นได้ทรงชี้ให้เห็นว่า เขาถือว่าการกีฬาเป็นของสำคัญ เขาเห็นประโยชน์ของการเล่นกีฬามาก เพราะการกีฬานั้นให้ประโยชน์ในทางฝึกหัดนิสัย ซึ่งโรงเรียนของอังกฤษจะมุ่งฝึกหัดนิสัยเป็นประการสำคัญที่สุด การเล่นเกมนั้นมักเลือกเกมที่ต้องเล่นกันหลายคน เช่น ฟุตบอล คริกเก็ต เป็นต้น เพื่อจะฝึกให้เด็กรู้จักการรักเหล้ารักคณะให้รู้จักช่วยเพื่อน การเล่นเกมนี้ไม่ใช่เล่นโดยนึกถึงคนคนเดียวต้องนึกถึงส่วนใหญ่ เช่น ฟุตบอลไม่ควรแย่งยิงประตูคนเดียว ตรงกันข้ามถ้าเห็นคนอื่นอยู่ในที่ดีกว่าเราต้องส่งลูกไปให้ นี่เป็นการฝึกหัดให้รู้จักประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ยิ่งกว่าพยายามแสดงความเก่งของตัวเอง เรื่องเล่นเกมนี้จึงทรงเห็นว่า “เขากวดขันที่สุดต้องเล่นเกมให้ถูกข้อบังคับจริง ๆ และจะโกงไม่ได้เลย เพราะฉะนั้นจึงมีศัพท์ที่เมืองอังกฤษว่า คนไหนที่มีน้ำใจซื่อสัตย์ สุจริต ทำอะไรตรงไปตรงมาที่เขาเรียกว่า เป็นผู้รู้จักเล่นเกม HE PLAYS THE GAME นี่เป็นศัพท์ที่อังกฤษใช้เสมอ แปลว่า เล่นเกมถูกต้อง รู้จักรักและนึกถึงการช่วยเหลือเพื่อนของตน ไม่ใช่เอาเปรียบ เป็นของสำคัญมาก เป็นการอบรมนิสัยอย่างดี” ทรงหวังว่าครูโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยจะมีความตั้งใจอบรมนักเรียนให้เป็นผู้มีนิสัยรู้จักเล่นเกม พระองค์ยังทรงชี้ให้เห็นว่า ด้วยเหตุนี้ที่มีนิสัย “รู้จักเล่นเกม” นี้เอง แม้ทั้พคนสำคัญของอังกฤษคือ ดัก ออฟ เวลลิงตัน ผู้ชนะพระเจ้านโปเลียนที่ 1 ในการยุทธที่วอเตอร์ลู จึงได้กล่าวว่า “ข้าพเจ้าชนะการยุทธที่วอเตอร์ลูบนสนามกีฬาที่โรงเรียนอีดตัน” ซึ่งหมายความว่าเรามีความสามารถชนะการยุทธสำคัญคราวนั้นได้ เพราะการอบรมที่ได้รับจากโรงเรียนอีดตัน อันเป็นปบลิคสกูลที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของ

ประเทศอังกฤษ ในท้ายที่สุดของพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งความหวังว่านักเรียนของโรงเรียนนี้ทั้งปวงคงจะตั้งใจประพฤติตนให้เป็น “ผู้รู้จักเล่นเกม” อย่างที่ได้อธิบายมาแล้ว⁵

พระบรมราโชวาทในโอกาสเดียวกันในปีถัดมา คือ ในวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2472 มีหัวข้อเรื่องว่า “ว่าด้วยเด็กในโรงเรียนมีหน้าที่ดูแลกันเองเพียงไร” ซึ่งก็เป็นคุณลักษณะที่สำคัญของปีบลิคสกูลอีกประการหนึ่ง สำหรับพระบรมราโชวาทในวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2473 ก็ได้ทรงกล่าวถึงเรื่องขนบธรรมเนียมในปีบลิคสกูลของประเทศอังกฤษ เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า พระบรมราโชวาทวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475 แท้ที่จริงแล้วเป็นการนำเนื้อหาของพระบรมราโชวาทในปีก่อน ๆ คือปี พ.ศ. 2471, 2472 และ พ.ศ. 2473 มาใช้ ที่ทรงนำมากล่าวซ้ำอีกในวันที่ 12 พฤศจิกายน 2475 ก็เพราะทรงพระราชดำริว่า ช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาที่สำคัญ เพราะประเทศของเรากำลังดำเนินไปสู่ระบอบประชาธิปไตยในรัฐสภาตามแบบอย่างประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นแม่บทของการปกครองในรูปนี้เช่นเดียวกับปีบลิคสกูล ทรงมีพระดำริว่า **การปกครองแบบรัฐสภาจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติก็ต่อเมื่อประชาชนมีน้ำใจดี รู้จักการปกครองอย่างแท้จริง** ด้วยเหตุที่การฝึกฝนน้ำใจของคนอังกฤษนั้นใช้วิธีการของปีบลิคสกูลเป็นแบบอย่าง

พระบรมราโชวาทที่ได้อันเชิญมาใช้ข้างต้น ย่อมเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า **พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราโชบายอันลึกซึ้งในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยมิได้ทรงคำนึงเฉพาะแต่ในด้านโครงสร้างเท่านั้น หากแต่ทรงพิจารณาลึกลงไปถึงคุณสมบัติของประชาชนซึ่งเป็นรากฐานอันสำคัญของระบอบนี้ด้วย** พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงแสดงพระบรมราโชวาทนี้มาเป็นเวลากว่า 80 ปีแล้ว แต่วิธีการที่ทรงได้แสดงให้เห็นเพื่อปลูกฝังให้ประชาชน “มีน้ำใจดี” ยังคงทันสมัยและอาจนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน และน่าจะเป็นแนวทางที่สำคัญประการหนึ่งที่น่าพาประเทศของเราไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ศาสตราจารย์ธานีรินทร์ กรัยวิเชียร องคมนตรี กล่าวว่า สังคมอังกฤษเป็นสังคมที่ประกอบด้วยผู้คนส่วนใหญ่ที่ **ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม** เพราะอังกฤษปลูกฝังคตินิยมให้แก่ลูกหลานของเขาตั้งแต่เล็กแต่น้อย เขาปลูกฝังคตินิยมอย่างน้อยที่สุด 7 ประการ ตั้งแต่เด็กคือ

- 1) สัจจะ พุทความจริง (TRUTH)
- 2) ความซื่อสัตย์สุจริต (HONESTY)
- 3) ความระลึกในหน้าที่ (SENSE OF DUTY)
- 4) ความอดกลั้น (PATIENCE)
- 5) ความเป็นธรรม (FAIR PLAY)
- 6) ความเอาใจเขามาใส่ใจเรา (CONSIDERATION FOR OTHERS)
- 7) เมตตาธรรม (KINDNESS)

⁵พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดียวกัน, หน้า 125.

คตินิยมทั้ง 7 ประการนี้ ปลุกฝังกันมาตั้งแต่เด็กจนกระทั่งเป็นอุปนิสัยประจำชาติ ถ้าคนมีคตินิยมทั้ง 7 ประการแล้วก็จะมีความหมายว่า “INTEGRITY” ตามมา สำหรับ “INTEGRITY” นี้มีความหมายว่าความหนักแน่น น่าเชื่อถือ ยึดมั่นในหลักการและความถูกต้องชอบธรรม โดยใช้คำรวมนี้เป็นคำแปลว่า “การยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม”

การยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมนี้เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นพลังแห่งชาติของอังกฤษอย่างแท้จริง⁶

ศาสตราจารย์ธานินทร์ กรีวิเชียร องคมนตรี กล่าวว่า วินัยทางการเมืองของอังกฤษเขาเข้มงวดมากจนเราเองก็คิดไม่ถึง โดยยกตัวอย่าง 2 กรณีคือ กรณี MR. JOHN BELCHER รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ในรัฐบาลชุด MR. CLEMENT ATTLEE ถูกข้อครหาว่า เขาคลุกคลีสนิทสนมกับ MR. STANLEY ซึ่งเป็นพ่อค้าที่มีชื่อเสียงไม่สิ้นก ทั้งสองคนเป็นนักเรียนร่วมรุ่นกันมาตั้งแต่เด็กและเป็นเพื่อนกันมาจนกระทั่งคนหนึ่งได้เป็นรัฐมนตรี ข้อครหาที่ว่า MR. JOHN BELCHER คงจะให้สิทธิประโยชน์แก่ MR. STANLEY ในทางที่ไม่ควรจะให้ จึงได้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นสอบสวน ปรากฏว่า MR. JOHN BELCHER ไม่เคยให้อะไรเป็นขึ้นเป็นอันแก่ MR. STANLEY แต่ในทางตรงกันข้าม MR. STANLEY เคยตัดเสื้อผ้าชุดสากลให้กับ MR. JOHN BELCHER เพื่อนรักของเขาเป็นของขวัญวันเกิดชุดหนึ่ง เพียงเท่านั้น MR. JOHN BELCHER ก็ต้องลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีไป ด้วยเหตุที่ประพฤติมิชอบ

อีกกรณีหนึ่ง คือ กรณีของ MR. JOHN PROFUMO รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในรัฐบาลชุด MR. HAROLD MACMILLAN มีเรื่องอื้อฉาวว่าไปมีความสัมพันธ์สวาทกับโสเภณีชั้นสูงของอังกฤษชื่อ CHRISTINE KEELER และเธอก็ไปมีสัมพันธ์สวาทกับทูตทหารเรือของโซเวียตรัสเซียประจำประเทศอังกฤษ จึงมีข้อกริ่งเกรงกันว่าความลับของทางราชการทหารอาจจะรั่วไหลจาก MR. JOHN PROFUMO ผ่าน CHRISTINE KEELER ไปสู่ทูตทหารเรือของโซเวียตรัสเซีย แต่เมื่อได้มีการสอบสวนแล้วไม่ปรากฏว่าความลับของทางราชการทหารอังกฤษรั่วไหลแต่อย่างใด ได้รับความแต่เพียงว่า MR. PROFUMO มีสัมพันธ์สวาทกับ CHRISTINE KEELER อย่างที่มีข้อครหากันจริง MR. PROFUMO อยู่ไม่ได้ต้องลาออก

ในวงการเมืองของอังกฤษนั้น ถ้าออกจากรัฐสภาเพราะมีมลทินมัวหมองแล้ว ไม่มีทางที่จะได้หวนกลับเข้าสู่รัฐสภาอีกเลย ไม่ว่าจะเคยมีความดีความชอบมาก่อนสักเพียงไหน ไม่ว่าจะเป็นที่ปราดเปรื่องสักปานใดก็ตาม นี่คือการคว่ำบาตรแบบที่เรียกว่า “PROFESSIONAL SOLIDARITY” ซึ่งได้แก่ การผนึกกำลังเพื่อรักษาไว้ซึ่งเกียรติภูมิแห่งวิชาชีพนักการเมือง คือ ออกแล้วออกเลย มีการกำจัดคนชั่วโดยไม่มี การล้มหลักการหรือให้โอกาสทำชั่วอีก มาตรการทางวิชาชีพในวงการเมืองนี้เองที่ทำให้เขารักษาเกียรติภูมิแก่วิชาชีพไว้ได้เสมอมา⁷

⁶ ศาสตราจารย์ธานินทร์ กรีวิเชียร องคมนตรี, “คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร”, (นันทบุรี: ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรมสถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน, 2547), หน้า 12 - 14.

⁷ Ibid, หน้า 9 - 10.

4. ธรรมาธิปไตยเป็นแกนของประชาธิปไตย⁸

ก่อนการรัฐประหารเดือนกันยายน พ.ศ. 2549 มีการชุมนุมประท้วงขับไล่รัฐบาลซึ่งผู้ประท้วงอ้างว่ามีการทุจริตคอร์รัปชันและใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบหลายกรณี เกิดปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรง มีการแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่ายอย่างชัดเจน ได้มีคณะบุคคลในเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาไปกราบหมัสการพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่วัดญาณเวศกวัน เมื่อตอนค่ำวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 ถึงปัญหาที่รุมเร้าของประเทศอันเนื่องมาจากการปกครองของประเทศเราที่เรียกว่า “ประชาธิปไตย” ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ได้แสดงพระธรรมเทศนาเกี่ยวกับระบบการปกครอง ปัญหาของบ้านเมืองรวมทั้งแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อให้บ้านเมืองสงบสุขเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง

พระพรหมคุณาภรณ์ กล่าวในการปกครองทุกระบบมีองค์ประกอบสำคัญคือ **อำนาจตัดสินใจ** หมายความว่าอำนาจตัดสินใจสูงสุดอยู่ที่ไหน การปกครองก็คือระบบนั้นจะเป็นระบบการปกครองแบบไหน ก็ดูว่าอำนาจตัดสินใจสูงสุดอยู่ที่ใด

- ถ้าอำนาจตัดสินใจอยู่ที่บุคคลผู้เดียว ก็เป็นเผด็จการ
- ถ้าอำนาจตัดสินใจอยู่ที่คณะบุคคล ก็เป็นคณาธิปไตย
- ถ้าอำนาจตัดสินใจอยู่ที่ประชาชน ก็เป็นประชาธิปไตย

บ้านเมืองของเราตกลงกันว่าให้เป็นประชาธิปไตยอำนาจตัดสินใจก็มาอยู่ที่ประชาชน ปัจจุบันเรามีระบอบประชาธิปไตยที่มีตัวแทน ประชาชนมอบอำนาจตัดสินใจให้แก่ตัวแทนที่ตนเลือกตั้งไปนั้น แล้วตัวแทนหรือผู้แทนเหล่านี้ไปประชุมเพื่อเลือกผู้นำหรือหัวหน้าผู้บริหารให้เป็นนายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง ก็เลยมอบอำนาจตัดสินใจให้กับคนที่เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ดังนั้น นายกรัฐมนตรีจึงเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจและทำการตัดสินใจในนามของประชาชน การตัดสินใจจึงเป็นหัวใจของการปกครองสิ่งสำคัญ คือ บุคคลผู้ตัดสินใจจะใช้อำนาจตัดสินใจนั้นด้วยเอาอะไรเป็นตัวกำหนดหรือเอาอะไรเป็นเกณฑ์ตัดสินใจ

* ถ้าเอาตัวเอง เอาความยิ่งใหญ่ของตน เอาความทะนงตัว เอาทิฐิความเห็นความเชื่อยึดถือส่วนตัว เอาผลประโยชน์ของตนเป็นเกณฑ์ตัดสินใจ ก็เป็น**อัตตาธิปไตย**

* ถ้าตัดสินใจไปตามกระแสนิยม เสียงเล่าลือหรือแม้แต่ไม่เป็นตัวของตัวเอง คอยฟังว่าใครจะว่าอย่างไร อย่างที่ว่าแล้วแต่พวกมลากไป หรือตามแรงกดดัน จะเอาใจเขา จะหาคะแนนหรือตอบแทนการเอื้อประโยชน์ ก็เป็น**โลกาธิปไตย**

* ถ้าเอาความจริง ความถูกต้องดีงาม หลักการ กฎ กติกา เหตุผล ประโยชน์ที่แท้จริงของชีวิต และสังคม เป็นเกณฑ์ตัดสินใจโดยใช้ปัญญาหาข้อมูลตรวจสอบข้อเท็จจริงและความคิดเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวาง ให้ถ่องแท้ ชัดเจน และพิจารณาอย่างดีที่สุดเต็มขีดแห่งสติปัญญาจะมองเห็นได้ด้วย**ความบริสุทธิ์ใจ**ก็เป็น**ธรรมาธิปไตย**

⁸พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), “ธรรมธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ”, (กรุงเทพมหานคร:บริษัทพิมพ์สวดย จำกัด, 2549)

การตัดสินใจตามหลักธรรมาธิปไตยต้องมีปัญญาว่าอะไรคือความจริง อะไรถูกต้อง อะไรดีงาม แล้วจึงตัดสินใจลงคะแนนอย่างจริงจังไปตามมติของปัญญานั้น การศึกษาจึงสำคัญมากสำหรับระบอบประชาธิปไตย เพราะคนจะตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตยได้จะต้องมีการศึกษาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ตั้งแต่รู้ข้อมูล รู้ความจริงความถูกต้องในเรื่องนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร เริ่มตั้งแต่ต้องศึกษาคนที่มาสมัครรับเลือกตั้งว่าบุคคลนี้เป็นอย่างไร มีประวัติอย่างไร เป็นคนดี เป็นคนที่เชื่อถือไว้วางใจได้ไหม เป็นคนมีอุดมคติ มีฉันทะที่จะทำงานเพื่อส่วนรวมจริงหรือไม่ แล้วก็ดูตัวเองว่าที่เราเลือกตั้งนี้ เราจะทำกิจกรรมนี้ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตัว การปกครองนี้เพื่อประเทศชาติ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม เพื่อความถูกต้องดีงาม เพื่อความเป็นธรรมในสังคม เป็นต้น เมื่อพิจารณาธรรมะทั้งหมดแล้วตัดสินใจบนเกณฑ์ของธรรมะนั้น เรียกว่า ธรรมาธิปไตย

เมื่อเป็นประชาธิปไตยอำนาจตัดสินใจอยู่ที่ประชาชนก็ต้องให้ประชาชนตัดสินใจอย่างถูกต้อง มีธรรมาธิปไตย จึงต้องมีการพัฒนาคุณภาพของประชาชนเพื่อให้ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจในการตัดสินใจนั้นทำการตัดสินใจด้วยปัญญา โดยมีเจตนาที่เป็นธรรม คือความจริงถูกต้องดีงามและประโยชน์สุขที่แท้จริงที่มั่นคงยั่งยืน

ปัญญาเชื่อมโยงมนุษย์ให้ถึงธรรมที่เป็นความจริงของธรรมชาติ ถ้ารู้จริงทั่วตลอดชัดแล้วก็เจาะกฎแห่งธรรมได้

เจตนาชี้นำมนุษย์ไปสู่จุดหมายที่ตนปรารถนา ถ้าชี้นำมุ่งตรงไปยังจุดหมายที่แท้ก็อาจสัมฤทธิ์ประโยชน์ แต่ถ้าเจตนาไม่ตรงก็คงวุ่นวาย เจตนาจึงเป็นแกนหรือเป็นตัวแทนของจริยธรรม **ธรรมาธิปไตย** ก็สำเร็จด้วยเจตนาที่เลือกเอาธรรมเท่าที่ปัญญาจะบอกให้ได้ **ปัญญาและเจตนาจึงเป็นจุดศูนย์กลางในการพัฒนามนุษย์**

พระพรหมคุณาภรณ์ กล่าวว่า ธรรมของผู้ปกครองต้องทำเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ต้องทำให้แก่บ้านเมือง จนกระทั่งแม้แต่ประโยชน์ส่วนตนก็สละได้ มีเจตนาที่มุ่งธรรม มุ่งเอาความจริง ความถูกต้องดีงาม ทำเพื่อประเทศชาติ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างแท้จริง

ธรรมมีหลายระดับ เช่น ธรรมของคฤหัสถ์ ธรรมของภิกษุ ธรรมของแพทย์ ธรรมของนักธุรกิจ ธรรมของผู้ปกครองประเทศ ฯลฯ ในหลายเรื่อง พระจะไปทำอย่างชาวบ้านก็ได้ อาจจะถึงกับมองว่าไม่เป็นพระ

หลักการของนักธุรกิจนั้น ถือผลประโยชน์ของตัวเองเป็นใหญ่ โดยที่ว่าแม้จะไม่ถูกธรรมมากนักได้แค่ความไม่ไปเบียดเบียนคนอื่นชาติ ๆ เขาก็เอา แต่เมื่อนักธุรกิจที่มาเป็นผู้ปกครองประเทศ ถ้าเขาละเลยธรรมของผู้ปกครองประเทศ เขาจะถือหลักการของนักธุรกิจแบบนั้น มันก็ผิดธรรมของผู้ปกครอง

ธรรมซึ่งเป็นคุณสมบัติและหน้าที่ของคนที่อยู่ในสถานะและบทบาทต่าง ๆ เช่น ธรรมของผู้ปกครอง ธรรมของสมณะ ธรรมของแพทย์ เป็นต้น คนปัจจุบันที่อยู่ในแนวคิดตะวันตกโดยเฉพาะพวกฝรั่งเองก็พูดถึงคำนึงกันมาก แต่เขามักใช้คำว่า “จริยธรรม” ฝรั่งมองว่า นักปกครองต้องมีจริยธรรมบางอย่างพิเศษหรือเคร่งครัดเหนือกว่าคนทั่วไป เพราะความคิดวิญฉัย (JUDGEMENT) ของนักปกครองอาจชี้นำผันแปรชะตากรรมตลอดจนตัดสินความเป็นความตายของประเทศชาติ เขาจึงจะต้องงดความประพฤติบางอย่าง และเว้นจากความเกี่ยวข้องกับกิจการบางประเภท เช่น ที่มีผลประโยชน์ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความคิดวิญฉัยนั้น

ด้วยเหตุนี้ นักปกครองและนักการเมืองจึงต้องมีมาตรฐานทางจริยธรรมบางอย่างสูงกว่าเกณฑ์ทั่วไป ซึ่งเขาใช้คำว่า “HIGHER STANDARD” คือใช้มาตรฐานที่สูงกว่าแต่ก็ชอบธรรมไม่ถือว่าเป็นมาตรฐานสองชั้น (DOUBLE STANDARD) ดังนั้น จึงปรากฏว่า นักการเมืองฝรั่งบางที่ซึ่งที่มีความประพฤติเสียหายในชั้นที่ไม่ถือเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับคนทั่วไปแต่ก็ถูกลงโทษหรือถูกถอดถอนสถานะ ตัวอย่าง เมื่อปี 1989 (พ.ศ. 2532) ประธานาธิบดี GEORGE BUSH (คนพ่อ) พอเข้าดำรงตำแหน่งใหม่ ๆ ก็เสนอชื่อ นาย JOHN TOWER เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมแล้วก็ต้องเสียหน้า เพราะวุฒิสภาที่ข้อเสนออันนั้นตกไป โดยอ้างเหตุผลข้อสำคัญว่า JOHN TOWER เป็นคนขี้เหล้า ถึงแม้ว่าประธานาธิบดี GEORGE BUSH จะสู้เต็มที่และ JOHN TOWER เองก็ถึงกับกล่าวคำปฏิญาณว่าถ้าได้รับฉันทานุมัติดำรงตำแหน่งจะเลิกสุรา วุฒิสภาก็หายอมนไม่กลายเป็นกรณีแรกใน 30 ปี ที่บุคคลซึ่งประธานาธิบดีขอตั้งในตำแหน่งสำคัญไม่ได้รับฉันทานุมัติจากวุฒิสภา ต้องเปลี่ยนคนใหม่เป็น RICHARD B.CHENEY

พระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวถึง หลักธรรมสำคัญในการปกครองที่ประกาศในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ได้แก่ ราชธรรม 10 (ทศพิชราชธรรม) จักรวรรดิวัตร 12 ราชสังควัตถุ 4 และราชพละหรือชัตตียพละ 5 ทั้งหมดนี้มีสาระที่สรุปอยู่ใน **พระปฐมบรมราชโองการ** ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก (5 พฤษภาคม 2493) ที่ว่า **“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”**

สำหรับทางออกของวิกฤตปัญหาความขัดแย้งอย่างรุนแรงในสังคมไทย พระพรหมคุณาภรณ์กล่าวว่า ต้องใช้ **วิถีทางปัญญา คือ การมุ่งเอาธรรมและไม่มีความรุนแรง ไม่ใช้วิธีการเบียดเบียนเป็นขั้นพื้นฐานก่อน ซึ่งเป็นหลักการทั่วไปของประชาธิปไตยและของธรรมะด้วย** และด้วยการใช้วิธีการทางปัญญาก็จะนำไปสู่การพุดจากกันโดยทำข้อมูลต่าง ๆ ให้กระจ่างชัดไม่ปกปิด พุดกันโดยเปิดเผย อะไรคือความจริง ความถูกต้องดีงาม และประโยชน์ที่แท้ของชีวิตและสังคมก็ว่ากันไป แล้วก็ตัดสินใจบนฐานของความจริง ความถูกต้องดีงามและประโยชน์สุขของส่วนรวม

การที่เราเป็นประชาธิปไตยนั้น เราก็มีองค์ประกอบอย่างหนึ่ง คือ **สมานฉันท์** ซึ่งเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งของสามัคคีแต่ไม่ใช่ตัวความสามัคคี **“สมานฉันท์” แปลว่า มีความต้องการตรงกัน** ถ้าคนไม่มีความต้องการตรงกันมันก็ไปกันไม่ได้ **ในสังคมประชาธิปไตยนั้น คนมีความต้องการตรงกันร่วมกัน คือ ต้องการธรรม ต้องการความถูกต้องดีงาม ต้องการประโยชน์สุขของสังคม ต้องการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสมบูรณ์ แม้แต่ในด้านรูปธรรมก็ต้องการระบบที่จะให้ทุกคนมีส่วนร่วม**

ถ้าคนมีธรรมาธิปไตยก็หมดปัญหาการแบ่งพรรค แบ่งพวก ถือก่อกุ้ม ถือสถาบัน แต่มุ่งหา มุ่งรู้ มุ่งให้ถึงธรรม เพื่อเอาธรรมเป็นหลักเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจเลยข้ามพ้นการถือตัว ถือพวกไปได้หมด เพราะฉะนั้น เกณฑ์ตัดสินใจจึงสำคัญที่สุด ตั้งแต่ชาวบ้านเริ่มด้วยการเลือกตั้งก็เอาผลประโยชน์ที่ผู้สมัคร ส.ส. มาให้เป็นเกณฑ์ตัดสินใจ เมื่อเป็นอย่างนี้เกณฑ์ตัดสินใจในการเลือก ส.ส. ก็ไม่เป็นธรรมาธิปไตย แต่จมกันอยู่แค่อัตตาธิปไตยและโลกาธิปไตยไปไม่ถึงธรรมาธิปไตยที่เป็นหัวใจของประชาธิปไตย

แม้เป็นถึงจักรพรรดิซึ่งปกครองโดยคนเดียวยังต้องเป็นธรรมาธิปไตย ถ้าจักรพรรดิใช้เกณฑ์การตัดสินใจเป็นอัตตาธิปไตยก็จบเหมือนกัน เกณฑ์ตัดสินใจของจักรพรรดิก็ต้องเป็นธรรมาธิปไตย

เมื่อประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตย ประชาชนแต่ละคนก็ต้องตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตย เพื่อให้ประชาธิปไตยเป็นจริงขึ้นมา แต่สังคมไทยทุกวันนี้เสื่อมทรุดไปจากธรรมะอย่างหนัก ในสภาพที่เสื่อมอย่างนั้นก็ถือว่าคนแทบไม่เอาธรรมาธิปไตยกันแล้ว และก็ เป็นเครื่องบอกด้วยการฟื้นฟูหรือการก้าวไปสู่ประชาธิปไตยจะเป็นงานที่หนักหนาสาหัส

ประชาธิปไตยที่ถูกต้อง ต้องเป็นประชาธิปไตยที่เป็นธรรมเท่านั้น แล้วในประชาธิปไตยที่เป็นธรรมนั้นต้องมีธรรมาธิปไตยเป็นแกน คนในสังคมประชาธิปไตยต้องยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจในการดำเนินกิจการทางการเมือง การปฏิรูปการเมืองก็เพื่อแก้ปัญหาประชาธิปไตยที่ไม่เป็นธรรม โดยจะทำให้มันเป็นประชาธิปไตยที่เป็นธรรม ปัญหาประชาธิปไตยไม่เป็นธรรม แล้วจะอย่างไรให้เป็นธรรม ถ้าสมมติว่านายกรัฐมนตรีที่เราบอกว่าไม่ดี ใช้ไม่ได้ออกไปจริง แล้วมีหลักประกันอะไรใหม่ว่า นายกรัฐมนตรีคนใหม่จะไม่เป็นอย่างนายกรัฐมนตรีคนเก่า

หัวใจของการปกครอง คือเรื่องการใช้อำนาจตัดสินใจ ซึ่งมีจุดสำคัญอยู่ที่ว่า ใครมีอำนาจตัดสินใจคนนั้นต้องตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตย เมื่อเป็นประชาธิปไตยอำนาจตัดสินใจอยู่ที่ประชาชน เมื่ออำนาจตัดสินใจอยู่ที่ประชาชนก็ต้องให้ประชาชนตัดสินใจอย่างถูกต้อง คือ ตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตย

ในด้านการปฏิรูปการเมือง พระพรหมคุณาภรณ์เห็นว่า ต้องมีการปฏิรูป 2 ด้าน พร้อมกันคือ หนึ่ง ด้านการจัดตั้งวางระบบ ต้องจัดการกลไกอะไรต่าง ๆ ที่จะให้มันใจที่สุดว่า การตัดสินใจจะเป็นไปด้วยธรรมาธิปไตย มีการถ่วงดุลและไม่ให้มีการครอบงำ เป็นต้น

สอง ด้านตัวคน ได้แก่ การศึกษาที่จะพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพที่จะใช้เจตนาหรือเจตจำนง ที่ถูกต้องที่จะตัดสินใจโดยเอาธรรมเป็นเกณฑ์ที่เรียกว่า ธรรมาธิปไตย ถ้าคนมีการศึกษาที่ถูกต้องหรือ การศึกษาที่แท้แล้วก็จะเป็นคนมีคุณภาพ คือ ดีทั้งด้านปัญญาและดีทั้งด้านเจตนา คือ

- มีปัญญาดี คือ รู้เข้าใจเท่าทันข้อมูล ข่าวสาร สถานการณ์ รู้จักคิด มีเหตุผล มีวิจารณ์ญาณ แยกแยะได้ว่า อะไรเป็นความจริง ถูกต้องดีงาม ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น
- มีเจตนาดี คือ คิดสุจริต ตั้งใจดี มุ่งพูดจาสื่อสารและทำการในทางที่จะช่วยเหลือเกื้อกูล สร้างสรรค์ เริ่มแต่หมยมั่นทำหน้าที่ของตนให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์

พระพรหมคุณาภรณ์ กล่าวว่า การให้การศึกษาที่มีคุณภาพจะนำธรรมาธิปไตยมาให้แก่ประชาธิปไตย ในสังคมไทยคนมักบอกว่า การศึกษาเวลานี้เน้นด้านปัญญาให้คนมีความรู้ แต่พอคุณันจริงที่ว่าปัญญาก็ไม่ค่อยตรง มักเอาแต่ความรู้ข้อมูลในวงจำกัด บวกกับทักษะจำเพาะส่วนหนึ่งที่จะเอาไปทำงานอาชีพ แต่ความมีเหตุผล มีวิจารณ์ญาณ เป็นต้น บางทีไม่ได้ฝึกกัน

ส่วนด้านที่สอง คือ เจตนาหรือเจตจำนงมักจะเลื่อนกลางหรือขาดพร่อง ขาดจิตสำนึกที่จะให้เจตนา นั้นตั้งแนวมุ่งไปในทางดี แทนที่จะมีเจตนาเป็นกุศล กลับตรงข้ามคือ มักไปในทางคิดจ้องหาผลประโยชน์ให้แก่ตน มุ่งจะเสพบริโภคน้ำร้อนน้ำดิบ ฟุ้งเพื่อหลงความโก้เก๋ ฮือฮาไปตามกระแส มีความคิดผิวเผินแค่นองค่านิยม ตอกย้ำกันแต่อดีตชาติไทยและโลกาธิปไตย

ถ้าตรวจสอบวัดผลออกมาอย่างนี้ก็ไม่ใช่แค่ว่าเด็กจะสอบตกในการศึกษาเท่านั้น แต่ระบบการศึกษาเองได้สอบตกเสียก่อนแล้ว

ถ้าคนเป็นผู้ที่พัฒนาแล้วด้านการศึกษา มีทั้งปัญญาและเจตนาที่ดีก็มั่นใจได้ว่าเขาจะใช้อำนาจตัดสินใจที่เขามีในระบบประชาธิปไตยด้วยการตัดสินใจที่เป็นธรรมาธิปไตย แต่ถ้ามีพลเมืองที่ขาด ๆ พร่อง ๆ ทางปัญญาบ้าง ทางเจตนาบ้าง ประชาธิปไตยก็ขาด ๆ พร่อง ๆ ไม่มีหลักประกัน แล้วก็คงเวียนว่ายอยู่ในวัฏสงสารอย่างที่เป็นอยู่

ถ้าเจตนาดีแล้ว มีปัญญาดูแลก็ตัดสินใจได้ผลดี ถ้ามีปัญญาแต่เจตนาไม่ดี ก็เอาปัญญาไปใช้หาผลประโยชน์ให้แก่ตัวและทำร้ายผู้อื่น ถ้าเจตนาดีแต่ปัญญาไม่มีก็จบเหมือนกันเพราะจะตัดสินใจผิดพลาด โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์แล้วก็ไปไม่รอด

ฉะนั้น จึงต้องพัฒนาคุณภาพของประชาชนเพื่อให้ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจตัดสินใจนั้นทำการตัดสินใจด้วยปัญญาโดยมีเจตนาที่เป็นธรรม แล้วตรงนี้แหละคือ ธรรมาธิปไตย

พระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวไว้ว่า “ประเทศไทยจะเป็นประชาธิปไตยไม่ได้ ถ้านายกรัฐมนตรีไม่มีธรรมาธิปไตย” และกล่าวอีกว่า “เมื่อเกิดเหตุร้าย แม้จะเป็นความขัดแย้งที่รุนแรงถึงขั้นวิกฤต นักบริหารที่มุ่งธรรมก็จะมองเป็นโอกาสที่จะก้าวไปสู่ความสมบูรณ์ในการเข้าถึงบูรณภาพแห่งธรรม เพราะจะได้สามารถสำรวจตรวจสอบมองเห็นแง่ที่ยังขาดยังพร่องที่จะได้แก้ไขจัดปรับให้สมบูรณ์ เขาจึงไม่ปฏิบัติการเชิงลบที่จะสูญเสียหรือทำลายพลังงานด้วยการวิวาทต่อกรพยายามเอาชนะภายนอก

เมื่อตั้งสติและดำรงขันติได้ ผ่านพ้นอารมณ์ความรู้สึกขุ่นเคืองไปแล้ว พอก้าวสู่การใช้ปัญญา เขาจะขอบใจพวกคนที่มาชี้โทษให้ แล้วใช้ออกาสและพลังงานในทางสร้างสรรค์ให้เต็มที่ แล้วเขาก็จะก้าวสูงขึ้นไปพร้อมด้วยชัยชนะแท้ที่ทุกฝ่ายได้ด้วยกัน ที่ความเป็นฝ่ายละลายหายไปและทุกอย่างดีขึ้น คือชัยชนะแห่งธรรม

ถ้าต่อสู้เพื่อเอาชนะกันด้วยความรุนแรงหรือเล่ห์กลภายนอก จะไม่มีทางได้ชัยชนะแท้จริง เพราะ ชัยชนะที่สูญเสียธรรมไม่อาจเป็นชัยชนะที่แท้ ตราบาปจะคงอยู่และคอยอยู่ยืนยาวนานกว่าชีวิตและแม้แต่ชาติวงศ์ของคนคิดว่าตนชนะนั้น

“ชัยชนะที่แท้และยั่งยืน ต้องเป็นชัยชนะแห่งธรรมและชัยชนะโดยธรรมเท่านั้น”

สำหรับสถานการณ์ความขัดแย้งอย่างรุนแรงในสังคมไทย ซึ่งกล่าวกันว่าถึงขั้นวิกฤตของสังคมไทย พระพรหมคุณาภรณ์ กล่าวว่า ที่จริงควรเรียกวิกฤตนี้ว่าเป็นวิกฤตร้อน เพราะว่าที่แท้ที่นั่นสังคมไทยเข้าสู่ภาวะวิกฤตมานานแล้ว

มีปัญหาเลวร้ายมากมายกักร้อนสังคมไทยอยู่ตลอดเวลาซึ่งควรใส่ใจคิดแก้ไขกันอย่างจริงจังไม่น้อยกว่าปัญหาวิกฤตร้อนนั้นหรือยิ่งกว่าเสียอีก เพราะมันเป็นรากเหง้าของวิกฤตร้อนนั้น ตัวอย่าง เช่น

- สังคมไทยเคลื่อนไปด้วยพฤติกรรมหวังลาภลอย นอนคอยโชค รอผลดลบันดาล ไม่หวังผลจากการกระทำด้วยริ้วแรงความเพียรพยายามของตน
- สังคมไทยเต็มไปด้วยค่านิยมฟุ้งเฟ้อ ชอบโก้เก๋อวดกัน ฉาบฉวย อ่อนแอ ขาดความใฝ่รู้ ไม่มีวัฒนธรรมแสงปัญญา
- สังคมไทยลุ่มหลงบริโภคนิยม คนเอาแต่เสพบริโภค ไม่มีนิสัยเป็นนักผลิต

- คนไทยมักตื่นอยู่แค่คอยตามกระแสความเจริญของประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ตามฝรั่งเห่อญี่ปุ่น มีโลกทัศน์แคบและวิสัยทัศน์จำกัด ขาดความรู้เท่าทันและความมุ่งมั่นที่จะก้าวขึ้นไปสู่การแก้ปัญหาของโลกและการสร้างสรรค์เพื่อมนุษยชาติ
- คนไทยมากมายหมกมุ่นในกาม ปล่อยตัวมัวเมาในเรื่องเพศและประดาอบายมุข จนสุดโต่งยิ่งกว่าวัฒนธรรมนอกที่ตนชอบตามอย่าง
- วัฒนธรรมไทยเสื่อมถอยรวดเร็ว จิตใจคนเหี่ยวหิ้นลงไป อาชญากรรมรุนแรงแพร่ระบาดอย่างที่ไม่เคยคาดคิดไม่ถึง
- ปัญหาวัยรุ่นหนักหนา ทั้งเรื่องเพศ เรื่องความรุนแรง ความเสื่อมถอยในทางการศึกษา เกิดปัญหาสุขภาพจากความหมกมุ่นมัวเมาดำเนินชีวิตผิด เช่น เป็นโรคอ้วนแต่เด็กมากขึ้น ๆ
- คนไทยมักไม่รู้จักใช้เทคโนโลยี เอาประโยชน์จากข่าวสารมูลไม่ได้ แต่ใช้เทคโนโลยีและเสพข้อมูลในทางที่เกิดโทษ
- การทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวงในรูปแบบหลากหลาย นับวันยิ่งระบาดแพร่ขยายจนกลายเป็นเหมือนของปกติสามัญ

ต้องยอมรับว่า สภาพสุโทรมของสังคมอย่างนี้เป็นมูลเหตุอยู่เบื้องหลังวิกฤตร้อน ที่เรากำลังเผชิญอยู่ มันเป็นวิกฤตทางสังคมที่ยืดเยื้อและเป็น วิกฤตลึกลงไป ในชีวิตจิตใจของคน เป็นวิกฤตแห่งคุณภาพของคน ทั้งที่สภาพปัญหาเหล่านี้เกาะกินสังคมของเราอย่างหนัก แต่มันก็ถูกละเลย อย่างดีก็แค่แตะปัญหากันอย่างผ่าน ๆ ผิวเผิน ปล่อยให้มันสะสมตัวจนกลายเป็นวิกฤตลึกลับที่แก้ไขได้ยาก

ไม่ช้านานนักวิกฤตร้อนจะต้องจบลง แล้วไม่ว่าเมืองไทยจะมีรัฐบาลใด วิกฤตลึกลับก็ยังคงอยู่ แล้วเราก็จะต้องเดือดร้อนกับมันต่อไป บางรัฐบาลแม้ในยามปกติก็อาจจะคิดและทำการโดยไม่แยบคาย แล้วเสริมเติมวิกฤตลึกลับให้ซ้ำหนักลงไปอีก

ถ้ายังไม่มี การแก้ไขวิกฤตลึกลับนั้นอย่างจริงจัง มันก็จะนำเราไปสู่วิกฤตร้อนครั้งใหม่ ทำให้สังคมหมุนเวียนอยู่ในวงจรบาป ถึงจะมีวันที่พูดได้ว่าวิกฤตร้อนจบแล้วประชาธิปไตยฟื้นคืนมา แต่ถ้าวิกฤตลึกลับยังอยู่เราจะมียุติประชาธิปไตยที่น่าภูมิใจได้จริงหรือ มันจะเป็นเพียงประชาธิปไตยคุณภาพต่ำของสังคมที่เป็นเหยื่อในโลกแห่งทุนนิยม ที่ถูกซัดพัดพาลอยไปในกระแสโลกาภิวัตน์ เป็นสังคมที่ถูกกระทำไม่สามารถเป็นผู้นำที่มีอะไรให้แก่อารยธรรมโลก

ถ้าใส่ใจที่จะแก้ไขปัญหาและเข้มแข็งในการสร้างสรรค์จริง ไม่ว่าใครจะมาเป็นรัฐบาล คนไทยจะต้องเรียกร้องแนะนำอย่างเอาจริงเอาจังให้รัฐบาลและสังคม ต้องมุ่งมั่นในการแก้ปัญหาวิกฤตลึกลับนี้ จะต้องเรียกร้องและเร่งรัดให้มีการพัฒนาคุณภาพคนไทยอย่างจริงจัง ที่จะช่วยให้สังคมไทยไม่ต้องมาหวาดหวั่นเสี่ยงภัยกับปัญหาวิกฤตร้อนอย่างนี้อีก กับทั้งให้สามารถมีความภูมิใจ มั่นใจในประเทศชาติของตนว่ามีสังคมที่เจริญมั่นคงอันเอื้อต่อการพัฒนาของชีวิต จิตปัญญา โดยมีประชาธิปไตยที่ควรแก่ความหมายอย่างแท้จริง

5. ปัญหาการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมไทย

การพัฒนาคนให้เป็นคนดีมีคุณภาพเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะหากเราไม่พัฒนาพลเมืองของประเทศให้เป็นคนดีที่มีคุณภาพ พลเมืองของประเทศก็จะเป็นเหมือนกาฝากที่คอยเกาะกินหาผลประโยชน์จากประเทศแผ่นดินเกิดของตนเองมากกว่าที่จะทำผลประโยชน์ให้เกิดกับประเทศชาติของตน พลเมืองเหล่านี้เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ผู้กร่อนไม่แข็งแรงของบ้าน ซึ่งไม่เข้าบ้านหรือประเทศชาติก็จะพังในที่สุด

การพัฒนาคนให้เป็นคนดีมีคุณภาพต้องเริ่มพัฒนาตั้งแต่เด็กและเยาวชน หลวงปู่ชา สุภัทโท พระโพธิญาณเถร ท่านสอนว่า “จะดีข้างหน้า ก็ (เพราะ) ดีเดี๋ยวนี้ จะผิดข้างหน้า ก็ (เพราะ) ผิดเดี๋ยวนี้”⁹

DR. DOROTHY LAW NOLTE นักเขียนและที่ปรึกษาปัญหาครอบครัวได้เขียนบทความชื่อว่า “CHILDREN LEARN WHAT THEY LIVE” (เด็ก ๆ อยู่กับอะไรก็เป็นอย่างนั้น) โดยเขากล่าวว่า

“ถ้าเด็กอยู่กับคำวิพากษ์วิจารณ์ เขาก็เรียนรู้ที่จะประนามโทษผู้อื่น

ถ้าเด็กอยู่กับความเป็นปฏิกษ เขาก็เรียนรู้ที่จะรบตบมือ

ถ้าเด็กอยู่กับความกลัว เขาก็เรียนรู้ที่จะวิตกกังวลกับสิ่งที่จะเกิดขึ้น

ถ้าเด็กอยู่กับความสงสาร เขาก็เรียนรู้ที่จะรู้สึกเศร้าสร้อยกับตัวเอง

ถ้าเด็กอยู่กับการเยาะเย้ย เขาก็เรียนรู้ที่จะประหม่าเอียงอาย

ถ้าเด็กอยู่กับความอิจฉา เขาก็เรียนรู้การอยากได้ของผู้อื่น

ถ้าเด็กอยู่กับความละอาย เขาก็เรียนรู้ที่จะรู้สึกสำนึกผิด

ถ้าเด็กอยู่กับการให้กำลังใจ เขาก็เรียนรู้ที่จะมั่นใจ

ถ้าเด็กอยู่กับขันติความอดทนได้ในสิ่งที่ไม่ชอบ เขาก็เรียนรู้ที่จะอดทน

ถ้าเด็กอยู่กับการยกย่อง เขาก็เรียนรู้ที่จะชื่นชมและรู้คุณค่า

ถ้าเด็กอยู่กับการยอมรับ เขาก็เรียนรู้ที่จะรัก

ถ้าเด็กอยู่กับการเห็นด้วย เขาก็เรียนรู้ที่จะพอใจในตนเอง

ถ้าเด็กอยู่กับการยอมรับในตัวตนหรือผลงาน เขาก็จะเรียนรู้ว่าการมีเป้าหมายนั้นดี

ถ้าเด็กอยู่กับการแบ่งปัน เขาก็เรียนรู้ที่จะเป็นคนมีน้ำใจ

ถ้าเด็กอยู่กับความซื่อสัตย์ ยุติธรรม เขาก็เรียนรู้จักความจริงและความเป็นธรรม

ถ้าเด็กอยู่กับความมั่นคง ปลอดภัย เขาก็เรียนรู้ที่จะมีศรัทธาในตนเองและในสิ่งที่เขาเป็น

ถ้าเด็กอยู่กับความเป็นมิตร เขาก็เรียนรู้ว่าโลกนี้เป็นที่ที่น่าอยู่

ถ้าคุณอยู่ด้วยความสงบเย็น เด็กของคุณจะเป็นอยู่ด้วยสันติสุขในเรือนใจ”¹⁰

⁹ ประภาภัทร นิยม โรงเรียนรุ่งอรุณ, “มีปัญญายิ่งกว่าฉลาด BE WISE MORE THAN SMART”, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2553), หน้า 69.

¹⁰ Ibid, หน้า 34 - 35.

ท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า “โพธิ คือ ความรู้ หมายถึง สติปัญญาที่จะช่วยให้รอดได้ โพธินี้เป็นคุณสมบัติดั้งเดิมของจิตใจ คือ จิตใจทุก ๆ ชนิดจะมีเชื้อของความเป็นโพธิ คือ อย่างน้อยมันก็รู้จักอะไร ตามที่ควรจะรู้จักในขั้นแรก แล้วมันจะค่อย ๆ เจริญงอกงามไปจนรู้จักสิ่งที่ยาก ที่ลึก ที่สูงขึ้นไป ธรรมชาติได้ให้เชื้อแห่งโพธิมาแล้วทั้งนั้น แต่เราไม่ปลูกไม่ฝังหรือเพาะหว่านมันให้เจริญงอกงาม มันก็เลยเป็นช่องว่างสำหรับกิเลสอันเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามจะงอกงาม เราเกิดมาแทนที่โพธิจะงอกงามกลับหดหู่ลงไป ให้ช่องแ่งกิเลสที่จะงอกงามเจริญยิ่งขึ้น เราจึงกลายเป็นไม่มีโพธิทั้งที่มีเชื้อแห่งโพธิ ทั้งที่ธรรมชาติได้มอบหมายให้มาแล้วเสร็จ ส่วนโพธิแท้ ๆ นั้นมันเป็นเรื่องของสติปัญญาที่ได้เชื่อมาแล้วจะต้องอบรมด้วยการศึกษาด้วยการประพฤติกระทำให้เจนจัดในสิ่งเหล่านั้น ที่เรียกว่าเป็นสิ่งที่ต้องอบรมขึ้นมา นอกจากจะต้องอบรมขึ้นมาแล้ว มันยังเป็นสิ่งที่ทำได้ยากด้วย อบรมได้โดยยาก แล้วมันยังมีลักษณะเหมือนกระแสลอกมันไม่คล่องหรือสะดวก หรือลื่นไปตามกระแสลอก มันฝืนกระแสลอก เพราะว่าโลกนี้มันต้องการแต่จะไปในทางที่ง่ายคือ ตกไปในทางที่ต่ำ ส่วนสิ่งนี้มันฝืนกระแสลอก คือ ต้องการจะไปในทางที่สูงที่เราเรียกกันว่าดี นี่แหละสติปัญญา หรือที่เรียกว่าโพธินั้น มีลักษณะอย่างนี้”¹¹

ดังนั้น การที่จะทำให้พลเมืองของประเทศไทยซึ่งปกครองในระบบที่เรียกว่า ประชาธิปไตยเป็นพลเมืองดีมีคุณภาพ เป็นคนดีมีน้ำใจ มีระเบียบวินัย รู้จักการปกครองโดยยุติธรรม รู้แพ้รู้ชนะรู้ถ้อย รู้จักการทำงานร่วมกันเป็นทีมหรือเป็นหมู่คณะ **เป็นคนที่ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม (INTEGRITY)** คือ มีสำนึกจะ พูดความจริง มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบ มีความอดกลั้น รักความเป็นธรรม (มีอุเบกขา) เป็นผู้ที่เอาใจคนอื่นเขามาใส่ใจตนเอง มีเมตตาธรรม รวมทั้งมีปัญญาและมีหลักธรรมาธิปไตยในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองและกิจการในสังคม **ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญและจำเป็นสำหรับพลเมืองในระบบประชาธิปไตย** ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้จะไม่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติของคน แต่จะเกิดขึ้นโดยการอบรมปลูกฝังจนเกิดเป็นอุปนิสัยที่ดีของคน และอุปนิสัยที่ดีของคนต้องเริ่มพัฒนาตั้งแต่เด็กและเยาวชนจนเกิดเป็นอุปนิสัยที่ดีประจำตัวและจะต้องมีการอบรมพัฒนาอยู่เสมอเพื่อมิให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตของคน เพราะจิตของคนเสมือนน้ำที่จะไหลลงสู่ที่ต่ำตามแรงดึงดูดของโลก จิตใจของคนจะไหลลงสู่ที่ต่ำตามแรงดึงดูดของกิเลสอยู่เสมอหากไม่รู้ไม่เท่าทันกิเลส

ครอบครัว สื่อ สิ่งแวดล้อมรอบตัว และระบบการศึกษา จะมีส่วนสำคัญในการอบรมปลูกฝังสิ่งดีและไม่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน การปลูกฝังบุคคลที่ดีที่สุดต้องเริ่มการอบรมปลูกฝังตั้งแต่เด็ก ดังคำกล่าวที่ว่า “ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก” สิ่งที่น่าเป็นห่วง คือ สถาบันที่มีบทบาทในการอบรมปลูกฝังเด็กและเยาวชนไม่ได้ทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด ซึ่งอาจจะเป็นเพราะไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน ละเลยและไม่สนใจในบทบาทของตนเองที่จะสร้างสรรค์ให้เด็กและเยาวชนของชาติให้เติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมที่เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมจริยธรรม มีความรู้ความสามารถ มีจิตใจเสียสละ มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมหรือจิตสาธารณะ (PUBLIC MINDNESS) และเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเป็นพลเมืองที่ดีในระบบประชาธิปไตย

¹¹พุทธทาสภิกขุ, “(หน้าที่ของมนุษย์), งานบันลือธรรม 100 ปี ท่านพุทธทาส” ,(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา),หน้า 11.

ครอบครัว เป็นสถาบันแรกที่คนทุกคนต้องเกี่ยวข้องและเป็นสถาบันที่มีบทบาทอย่างมากต่อพฤติกรรมของเด็ก เด็กที่เกิดมาในครอบครัวที่มีคุณธรรมจริยธรรม ใช้เหตุและผลในการอบรมสั่งสอนเด็ก เป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติเพราะ “ตัวอย่างที่ดี ดีกว่าคำสอน” เด็กเหล่านี้ก็จะเติบโตอย่างผู้มีคุณธรรมจริยธรรม มีเมตตา มีจิตใจที่เสียสละ อ่อนน้อมถ่อมตน มีระเบียบวินัย รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง ตรงกันข้ามกับเด็กที่เติบโตในครอบครัวที่ขาดคุณธรรมจริยธรรม มีการทะเลาะเบาะแว้ง ใช้อารมณ์ในการอบรมสั่งสอนเด็กโดยไม่อธิบายเหตุและผลของการสั่งให้เด็กกระทำหรือละเว้นการกระทำที่ตนเองคิดว่าไม่ดีไม่ควรกระทำแต่จะใช้อำนาจขู่บังคับเด็ก ทำให้เด็กเหล่านี้เติบโตมาอย่างคนไร้คุณธรรมจริยธรรม มีลักษณะก้าวร้าว เห็นแก่ตัว เอาแต่ใจ ไม่รู้จักการเสียสละ และไม่มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม โดยเฉพาะครอบครัวที่มีพ่อแม่วัตถุนิยมชอบแสวงหาแต่สิ่งที่เป็นวัตถุ ไม่ว่าจะได้อะไรนั้นมาโดยสุจริตหรือไม่ก็ตาม เมื่อพ่อแม่ไม่เป็นตัวอย่างที่ดีให้ลูก ลูกก็จะเติบโตแบบอย่างไม่ดีจากพ่อแม่ และจะเติบโตอย่างบุคคลที่ไร้คุณธรรมจริยธรรม เป็นปัญหาให้กับสังคมและประเทศชาติในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่น่าเป็นห่วงคือ ครอบครัวจำนวนมากจะวัดความสำเร็จในการเลี้ยงลูก คือ การหาเงินให้ลูกใช้ไม่ขาดมือ และลูกสามารถสอบเข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษาในคณะที่เป็นวิชาชีพที่สามารถหาเงินสร้างรายได้ความมั่นคงทางการเงินในอนาคต เช่น แพทย์ วิศวกร นักกฎหมาย โดยครอบครัวเหล่านี้ไม่สนใจในการปลูกฝังอบรมลักษณะนิสัยที่ดีให้กับเด็ก เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญู ความมีคุณธรรมจริยธรรม ความมีระเบียบวินัย มีสัจจะ ตรงต่อเวลา รักความยุติธรรม ฯลฯ จึงไม่น่าแปลกใจที่จะได้เห็นข่าวว่า แพทย์ วิศวกร ก่อคดีอาชญากรรมร้ายแรง หรือนักกฎหมายที่ขาดคุณธรรมจริยธรรม และหลายครั้งที่จะพบว่าผู้กระทำความผิดไม่รู้สึกละอายใจที่ตนกระทำเป็นเรื่องที่ผิด

กลุ่มเพื่อน เป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อเด็กและเยาวชนถัดจากสถาบันครอบครัว การที่เด็กคบเพื่อนที่ดีก็จะมีโอกาสเติบโตเป็นคนดีมากกว่าเด็กที่คบเพื่อนไม่ดี เช่น ครอบครัวที่พ่อแม่ปฏิบัติธรรมจะสอนให้ลูกปฏิบัติธรรม ลูกก็จะให้ความสนใจอยู่กับกลุ่มเพื่อนที่ปฏิบัติธรรม ส่วนครอบครัวที่ไม่สนใจดูแลสั่งสอนลูก ลูกอาจจะไปคบเพื่อนกลุ่มเสพยาเสพติดหรือแข่งรถมอเตอร์ไซด์ เพื่อสร้างความเดือดร้อนรำคาญให้ผู้อื่น และอาจจะก่ออาชญากรรมร้ายแรงโดยไม่รู้สึกละอายใจที่ตนเองกระทำผิด การให้ความรู้แก่เด็กในการรู้จักแยกแยะและคบหาสมาคมกับเพื่อนจึงเป็นสิ่งสำคัญ ดังคำสอนของพระพุทธองค์ในเรื่อง “มงคลสูตร” ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงข้อพึงปฏิบัติที่จะทำให้มนุษย์และเทวดามีความสุขความเจริญ 38 ประการ โดยทรงกล่าวถึงสิ่งพึงปฏิบัติในการคบหาคน คือ การไม่คบคนพาล การคบแต่บัณฑิตหรือคนดีและการบูชาบุคคลที่ควรบูชา

สื่อ ในปัจจุบันมีอิทธิพลต่อความคิด ความประพฤติและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนเป็นอย่างมาก โดยพ่อแม่แทบจะไม่มีโอกาสรับรู้ถึงความประพฤติและพฤติกรรมของเด็กที่เปลี่ยนไปจากอิทธิพลของสื่อ โดยเฉพาะ SOCIAL MEDIA ในสังคมยุคปัจจุบัน

เมื่อประมาณสิบปีก่อนขณะที่ผู้เขียนรับราชการในกระทรวงมหาดไทยได้ไปรอรับบุตรชายที่โรงเรียนอัสสัมชัญประถมศึกษา ถนนสาทร เห็นครูคนหนึ่งกำลังวิ่งไล่จับนักเรียนชั้นประถมคนหนึ่ง ทราบภายหลังว่าเด็กนักเรียนคนนี้มีพฤติกรรมเป็นมาเฟียใช้กำลังข่มขู่เพื่อนที่อ่อนแอกว่าและนักเรียนรุ่นน้องเพื่อมอบเงินให้ตนเอง ซึ่งเด็กที่มีพฤติกรรมเช่นนั้นไม่ใช่เกิดจากครอบครัวที่ยากจน ผู้เขียนจึงได้นำเรื่องดังกล่าวไปเล่าให้

ข้าราชการกระทรวงมหาดไทยคนหนึ่งฟัง ซึ่งข้าราชการผู้นั้นมีบุตรชายเรียนอยู่ที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ข้าราชการผู้นั้นได้บอกว่า ลูกตนเองก็ทำตัวเป็นมาเฟีย โดยเล่าให้ฟังว่า ตนเองมีบ้านอยู่ที่อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ทุกวันลูกจะโดยสารรถตู้พร้อมกับเด็กนักเรียนเพื่อนบ้านแถวเดียวกันเพื่อเข้ามาเรียนในกรุงเทพฯ ฯ มีอยู่วันหนึ่งเพื่อนบ้านได้พาลูกชายมาฟ้องตนว่า ลูกชายของเพื่อนบ้านไม่ยอมไปโรงเรียน เนื่องจากลูกของข้าราชการกระทรวงมหาดไทยผู้นั้นได้ข่มขู่เอาเงินจากลูกเพื่อนบ้านทุกวัน จนไม่มีเงินไปกินข้าวในโรงเรียน ข้าราชการกระทรวงมหาดไทยผู้นั้นได้เรียกลูกของตนเองมาสอบถาม โดยเด็กยอมรับสารภาพว่ากระทำผิดจริง และเล่าถึงสาเหตุมีพฤติกรรมเช่นนั้นเพราะจำจากสื่อโทรทัศน์ จึงตีลูกตนเองทั้งน้ำตาเพราะเสียใจในการกระทำของลูกตนเอง ผู้เขียนจึงได้แนะนำให้สอนลูกสวดมนต์ ไหว้พระ แม่เมตตา เพื่อเด็กจะได้มีเมตตาและพระรัตนตรัยจะได้นำทางชีวิตลูกไปในทางที่ดี โดยได้เล่าให้ฟังถึงประสบการณ์ตนเองซึ่งก่อนหน้านี้ก็ไม่ได้สวดมนต์เพราะเรียนหนังสือในโรงเรียนคาทอลิก จึงไม่รู้ว่าพระพุทธศาสนาสอนอะไร คนชักชวนให้ทำบุญก็ไม่สนใจเพราะคิดว่าตนเองไม่ทำความเดือดร้อนให้ใครก็พอแล้ว จนเมื่ออายุประมาณสี่สิบปีเริ่มรู้สึกว้า ชีวิตตนเองมีแต่ความทุกข์และปัญหาและเริ่มรู้ว่าชีวิตของคนหมกมุ่นเป็นอย่างไร จึงได้เริ่มทำบุญและสวดมนต์โดยเริ่มจากการสวดมนต์พระคาถา “ชินบัญชร” ของสมเด็จพระพุทธมาจารย์โต พรหมรังสี โดยสวดมนต์ทุกวัน เมื่อปฏิบัติได้ระยะหนึ่งจึงได้รู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงของตนเอง ซึ่งก่อนหน้านี้เป็นคนเจ้าอารมณ์ โกรธง่ายหายยาก ไม่รู้จักการให้อภัย กลับเป็นคนที่ยิ่งใช้สติในการดำรงชีวิตมากขึ้น มีเมตตาและรู้จักให้อภัยคนมากขึ้น มองโลกในแง่ดีมากขึ้น และมีสิ่งดีๆ เข้ามาในชีวิตของตนเองมากขึ้น ข้าราชการผู้นั้นได้ฟังและแนะนำให้ลูกชายของตนเองที่ทำตัวเป็นมาเฟียเริ่มสวดมนต์แม่เมตตาทุกวัน มีเวลาก็พาไปทำบุญให้ทานจนเด็กคนนั้นกลับกลายเป็นคนมีความประพฤติดีมีเมตตาต่อผู้อื่น เมื่อเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ได้รับเลือกจากนักเรียนในโรงเรียนให้เป็นหัวหน้านักเรียนและสอบเข้าเรียนต่อคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันจบแพทยศาสตรบัณฑิต และได้รับทุนเจ้าฟ้ามหิตลจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีให้ไปเรียนต่อแพทย์เฉพาะทางในต่างประเทศ โดยข้าราชการผู้นั้นเล่าให้ฟังว่า การคัดเลือกแพทย์เข้ารับทุนเจ้าฟ้ามหิตลสมเด็จพระเทพฯ ฯ ทรงมีพระราชดำริว่า แพทย์ทุกคนที่สมัครเข้ารับทุนเป็นคนเรียนเก่งอยู่แล้ว จึงขอให้คณะกรรมการคัดเลือกได้คัดเลือกแพทย์ที่มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นที่ประจักษ์ให้เข้ารับทุน จึงเห็นได้ว่าการสอนให้ลูกสวดมนต์ปฏิบัติธรรมและทำบุญให้ทานสามารถเปลี่ยนแปลงนิสัยเด็กมาเฟียกลับกลายเป็นนายแพทย์ผู้มีคุณธรรมจริยธรรมได้

ระบบการศึกษา ชีวิตคนเราส่วนใหญ่จะอยู่ในระบบการศึกษาตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงอุดมศึกษาประมาณเกือบสี่สิบปีหรือมากกว่า ดังนั้น การศึกษาอบรมในระบบการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษอบรมปลูกฝังเด็กและเยาวชนทั้งในเชิงบวกและเชิงลบขึ้นอยู่กับวิธีการให้การศึกษอบรมความรู้ความเข้าใจและการใช้ความพยายามของผู้บริหารสถานศึกษาและครูอาจารย์เป็นสำคัญ ถ้าเราหวังจะให้คนที่อยู่ในสังคมเป็นผู้ที่ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม เป็นคนดีมีคุณภาพ ระบบการศึกษาจะต้องให้การศึกษอบรมปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเป็นผู้มีอุปนิสัยที่ดีงาม เพราะถ้าไม่ปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเป็นผู้มีอุปนิสัยที่ดีงามเมื่อโตขึ้นก็จะใช้ความรู้ที่ได้เรียนมาเพื่อประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องและความดีงามในสังคม

ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา¹² เป็นผู้ที่เลื่อมใสท่านไสบาบ่า ซึ่งเป็นอธิการบดีของมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงมากในประเทศอินเดีย โดยคนที่นับถือท่านไสบาบ่าถือว่าท่านเป็นนักบุญที่ยิ่งใหญ่ เป็นนักการศึกษาและที่สำคัญท่านเป็นผู้วิเศษ มีปาฏิหาริย์มากมายเป็นเหมือนพระโพธิสัตว์

ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2526 ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา ได้มีโอกาสเดินทางไปอินเดีย ได้รู้จักกลุ่มผู้เลื่อมใสอีกกลุ่มหนึ่งจากจังหวัดเชียงใหม่และพบท่านไสบาบ่าที่ประเทศอินเดีย ซึ่งท่านไสบาบ่าได้กล่าวกับ ดร.อาจอง และลูกศิษย์คนอื่น ๆ เกี่ยวกับการศึกษาว่า **“การศึกษาที่ขาดอุปนิสัยที่ตรงตาม ไม่เข้าใจถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ ขาดคุณธรรมก็เป็นสิ่งที่ไม่มีความประโยชน์และมีอันตราย”** และท่านไสบาบ่าได้กล่าวต่อว่า **“ช่วงชีวิตที่เหลือต่อจากนี้ทั้งหมด ขอให้หันมาสนใจการศึกษาของเด็กกันได้ไหม ถ้าเรานำเรื่องการศึกษาให้กับเด็กก็ไม่ต้องทำอะไรอีกแล้วในชีวิต การใช้ชีวิตอยู่กับการสอนเด็กถือว่าเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดและชีวิตเราก็จะสมบูรณ์ทุกประการ”** ซึ่ง ดร.อาจอง ได้ให้คำมั่นสัญญากับท่านไสบาบ่าว่า **จะเดินบนเส้นทางของการศึกษาเพื่อสร้างคนที่มีความรู้คุณธรรม มีอุปนิสัยที่ตรงตามและจะต้องทำให้สำเร็จให้ได้**

กลับจากอินเดียในครั้งนั้น ดร.อาจองและกลุ่มสมาชิกที่ไปด้วยกันประมาณ 9 คน ก็เลยตกลงกันว่า จะเริ่มทำเรื่องการศึกษาของเด็กกันอย่างไรดี

“นั่งคุยกันอยู่ตั้งนานหลายเดือนแต่ก็ไม่ว่าจะเริ่มกันยังไง เพราะไม่เคยมีใครทำมาก่อนเลย ในที่สุดก็ตกลงกันว่า แทนที่จะมาเสียเวลานั่งคุย เราเริ่มทดลองสอนเด็กกันเลยดีกว่า คัดเลือกเด็กสลัมจากแหล่งชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ๓ เอมาลองสอน แล้วดูว่าได้ผลหรือไม่ ถ้าได้ผลเราก็จะดำเนินการตามแนวทางนั้นต่อไป...”

ดร.อาจองและกลุ่มสมาชิกเริ่มส่งอาสาสมัครเข้าไปคัดเลือกเด็กจากสลัมต่างๆ ที่อยู่ในกรุงเทพฯ ๓ โดยได้รับอนุญาตจากพ่อแม่ของเด็กด้วยความเต็มใจ

การทดลองสอนเด็กในครั้งนั้นเป็นการสอนแบบสัปดาห์ละครั้ง ครั้งละสองชั่วโมง ซึ่งจัดที่ธรรมสถานในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากความช่วยเหลือของศาสตราจารย์ ดร.ระวี ภาวิไล ซึ่งเป็นหัวหน้าธรรมสถาน โดยแบ่งเด็ก ๆ ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มอายุ 6-9 ปี 10-12 ปี และ 13-15 ปี

“พวกเราเริ่มใช้หลักการที่ได้ประชุมมาก็คือ สวดมนต์ นั่งสมาธิ เล่านิทาน มีกิจกรรม สมัยนั้นเราจะแบ่งเป็นเรื่อง เช่น วันนี้เราจะสอนเรื่องความรักและความเมตตา เราก็เริ่มด้วยการสวดมนต์ นั่งสมาธิ จากนั้นก็เล่านิทานเกี่ยวกับความรักและความเมตตา แล้วเราก็ร้องเพลงเกี่ยวกับความรักและความเมตตาเสร็จแล้วก็ทำกิจกรรมอะไรสักอย่าง เช่น ให้อาหารรูปและระบายสีออกมา ว่าอะไรคือความรักและความเมตตา และก็จบด้วยการแผ่เมตตา ทำอย่างนี้ทุกครั้ง”

¹²อดีตอาจารย์คณะวิศวกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจบการศึกษาปริญญาตรีเกียรตินิยมและปริญญาโท สาขา MECHANICAL SCIENCE จาก CAMBRIDGE UNIVERSITY ปริญญาเอก สาขาการสื่อสารโทรคมนาคม จาก IMPERIAL COLLEGE OF SCIENCE AND TECHNOLOGY, LONDON UNIVERSITY, คุรุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นนักวิทยาศาสตร์ซึ่งเข้าร่วมโครงการอวกาศไวกิ้งขององค์การนาซ่า ประเทศสหรัฐอเมริกาในการออกแบบสร้างอุปกรณ์ควบคุมการร่อนลงของยานอวกาศไวกิ้งสองลำลงสู่พื้นผิวดาวอังคารเพื่อการสำรวจ

เมื่อทำการสอนไปได้ระยะหนึ่งก็ปรากฏว่าเด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก มีคุณธรรมสูงขึ้น ชีวิตดีขึ้น ผู้ปกครองต่างก็รู้และยินดีกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

“พวกเราเห็นการเปลี่ยนแปลงของเด็ก ๆ ได้อย่างชัดเจน เช่น ช่วงแรก ๆ ที่เข้ามาเรียน รองเท้าของผมที่ถอดไว้รวมกับรองเท้าของคนอื่น ๆ หน้าห้องเรียนเกิดหายไป ตอนหลังเลิกเรียนผมก็ไม่ได้พูดอะไรกับเด็ก ๆ คิดว่าเด็กหิบบีบไปซักคนด้วยความอยากได้ แต่พอเราสอนไปได้ไม่ถึงเดือน รองเท้าคู่นั้นก็กลับมาใหม่...”

ทางกลุ่มเลยตกลงกันว่า ถึงเวลาแล้วที่จะต้องเผยแพร่หลักการออกไปสู่ครูทั่วไปประเทศ จึงเริ่มต้นด้วยการเชิญระดับผู้บริหารของโรงเรียนเข้าร่วมอบรม เพื่ออธิบายหลักการเรียนการสอนในแนวทางดังกล่าว โดยมุ่งหวังที่จะให้ครูทั่วประเทศได้นำเอาวิธีการอย่างนี้ไปใช้ในวิชาที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมหรือศาสนา เพราะมองว่าหากการสอนแบบปกติ ซึ่งให้เด็กท่องจำในวิชาเหล่านี้ เด็กก็จะไม่ซึ้ง ไม่เข้าใจ และไม่รู้จักการนำไปใช้ แต่ถ้าเด็กได้เรียนรู้แนวทางนี้จะให้เกิดความสนุกในการเรียน เกิดความกระตือรือร้นที่จะเรียน เด็กจะเข้าใจ และรู้จักนำไปใช้ได้เป็นอย่างดี

หลังจากที่ตระเวนเดินสายอบรมครูทั่วประเทศจนได้ประมาณ 15,000 คน พวกครูก็เรียกร้องบอกว่าอยากดูโรงเรียนที่ใช้วิธีการแบบนี้จริง ๆ ในปี พ.ศ. 2533 ดร.อาจองและผู้ที่เกี่ยวข้องตกลงกันว่าจะตั้งโรงเรียนตัวอย่างขึ้นมาและด้วยความช่วยเหลือของมูลนิธิสัตยาไสและผู้มีจิตศรัทธา หาสถานที่ที่เหมาะสมในที่สุดก็ได้สถานที่ในจังหวัดลพบุรี มีสิ่งแวดล้อมดี มีภูเขาอยู่ตรงกลาง อากาศบริสุทธิ์ เมื่อได้สถานที่แล้วก็ได้ขออนุญาตใช้ชื่อของท่านไสบาบาเพื่อตั้งเป็นชื่อโรงเรียนว่า “โรงเรียนสัตยาไส” โรงเรียนเริ่มเปิดดำเนินการสอนในปี พ.ศ. 2535 ในลักษณะของโรงเรียนประจำและดำเนินการสอนโดยใช้วิธีการสอดแทรกคุณธรรมเข้าไปในทุกวิชาที่สอน ดังที่ท่านไสบาบาได้ให้หลักการของการศึกษาไว้ว่า “ปลายทางของการศึกษา คืออุปนิสัยที่ดีงาม” ซึ่งก็ได้ตั้งเป็นปรัชญาของโรงเรียนด้วย

เด็กนักเรียนทุกคนที่เรียนที่โรงเรียนสัตยาไสไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน จะเสียเฉพาะค่าใช้จ่ายในเรื่องของอาหารการกินและข้าวของเครื่องใช้บางส่วนเท่านั้น โดยทางมูลนิธิสัตยาไสจะทำหน้าที่ช่วยเหลือสนับสนุนโรงเรียนในเรื่องการเงินและเรื่องทั่วไป

“พวกเราทุกคนปรารถนาที่จะให้เด็กนักเรียนรู้จักเสียสละ หากเราเก็บค่าเล่าเรียนจากนักเรียนก็แปลว่าโรงเรียนนี้ไม่ได้มีการเสียสละ แล้วเราจะหวังให้นักเรียนรู้จักเสียสละได้อย่างไร เราต้องเป็นตัวอย่งที่ดีของเด็กนักเรียนในทุก ๆ เรื่อง และที่สำคัญเด็กยากจนจะมีโอกาสได้เรียนหนังสือเหมือนเด็กคนอื่น ๆ ด้วย โรงเรียนจะมีทั้งคนรวยและคนจนเรียนอยู่ร่วมกัน”

โรงเรียนสัตยาไสแห่งนี้จะทำการละนักเรียนออกเป็น 5 บ้าน ในแต่ละบ้านที่กำหนดขึ้นนั้นทางโรงเรียนมุ่งหมายที่จะให้เด็กนักเรียนต่างระดับชั้นได้อยู่ร่วมกันและดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างพี่น้อง โดยแยกนักเรียนชายและหญิงอยู่กันคนละหลัง

“บ้านแต่ละหลังจะประกอบไปด้วยนักเรียนหลาย ๆ ระดับชั้นมาอยู่ร่วมกัน แต่ละบ้านจะมีกิจกรรมของตัวเอง เสาร์อาทิตย์เค้าจะทำอาหารรับประทานกันเอง เด็ก ๆ ดูแลบ้านกันเอง เวลามีการแข่งขันกีฬา

ก็จะแข่งกันระหว่างบ้าน ผลที่ได้ก็คือเด็กทุกคนจะรักและสนิทสนมกันมากทีเดียว ถึงแม้จะอยู่คนละระดับชั้น แต่ทุกคนก็รู้สึกเหมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน”

ครูของโรงเรียนสัตยาไสทุกคนได้รับการอบรมให้แทรก “คุณค่าความเป็นมนุษย์” เข้าไปในทุกวิชา ที่สอน “คุณครูส่วนใหญ่มักจะสอนให้เด็กท่องจำเพื่อจะได้แก้ปัญหาในโจทย์ต่าง ๆ ได้ แต่อย่าลืมว่า เราไม่ได้สอนวิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์หรือวิชาใด ๆ แต่เราใช้วิชาเหล่านั้นในการสอนเด็ก ต่างหาก ตัวอย่างเช่น ในวิชาวิทยาศาสตร์ เราจะสอนเด็กว่า น้ำเมื่อถูกทำให้เย็นจะกลายเป็นน้ำแข็ง แต่ถ้าทำให้น้ำมีอุณหภูมิสูงขึ้น น้ำจะระเหยเป็นไอ ในทำนองเดียวกันชีวิตเราถ้าเรามีแต่ความเยือกเย็น เราก็จะเป็นคนที่มีความมั่นคงเข้มแข็งเหมือนน้ำที่กลายเป็นน้ำแข็ง แต่ถ้าเราเป็นคนโมโหง่ายก็เท่ากับเราเผาผลาญตัวเอง ทำให้พลังงานสูญเสียไปเรื่อย ๆ เหมือนกับน้ำที่ระเหยเป็นไอ เราก็จะรู้สึกเหนื่อยและไม่สบาย”

ทุก ๆ เช้าก่อนรับประทานอาหารเช้า เวลาประมาณตีห้าครึ่ง เด็ก ๆ ทุกคนก็จะมานั่งในห้องพระ กันอย่างพร้อมเพรียง เพื่อสวดมนต์ นั่งสมาธิ แผ่เมตตา และฟังนิทานหรือคำสั่งสอนต่าง ๆ ที่ ดร.อาจอง ได้สรรหามาเล่าให้เด็ก ๆ ฟังด้วยความเพลิดเพลินและได้ข้อคิดที่ดี ๆ สำหรับชีวิต

ในการเรียนการสอนของโรงเรียนสัตยาไสจะเริ่มต้นด้วยการนั่งสมาธิก่อนเสมอ เพื่อให้เด็กมีจิตใจที่สงบ และเมื่อมีจิตใจที่สงบก็จะทำให้เด็กมีความจำที่ดี เรียนรู้ได้ดีขึ้น โดยมีครูเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ ให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าอยากเรียนรู้โดยอาศัยความรักและความเมตตาเป็นหลัก

ดร.อาจอง กล่าวว่า “การที่จะให้เกิดผลดีในการเรียนรู้ เราต้องสร้างสังคมรอบตัวเราให้เป็นสังคมของการเรียนรู้ เราเข้าไปช่วยสังคมและสังคมก็ช่วยเหลือเรา เราส่งเด็กออกไปเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเรา จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น แพทย์แผนโบราณ แพทย์แผนไทย เรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพร ในขณะที่เดียวกันเราก็ช่วยเหลือสังคม เช่น ตำรวจว่าเค้ามียุทธธรมน้อย เราก็จะไปอบรมเรื่องคุณธรรมให้เค้าฟัง หรืออย่างไร โรงเรียนที่อยู่ใกล้ ๆ ไม่มีครูต่างประเทศมาช่วยสอนภาษาอังกฤษเพราะไม่สามารถจ้างได้ เราก็ส่งครูต่างประเทศของเราไปช่วยสอน นอกจากนี้ ผู้ปกครองก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เช่น น้ำยาล้างจานที่โรงเรียนเราก็ทำกันเองได้ ก็เพราะมีผู้ปกครองของเด็กเป็นคนสอนให้ เราก็อบรมผู้ปกครองในเรื่องเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรหลานเป็นการตอบแทน และในที่สุดเราก็ได้ออกไปแลกเปลี่ยนกับโลกภายนอก เช่น เมื่อเรารับครูต่างประเทศเข้ามาอบรมที่นี่ เค้าก็ยินดีรับเด็กของเราไปอยู่ที่ประเทศของเขาในช่วงปิดเทอมฤดูร้อน โดยที่ครูเหล่านั้นสนับสนุนทุกอย่างยกเว้นค่าเดินทาง ซึ่งผู้ปกครองสามารถเก็บเงินส่งลูกของตัวเองไปเก็บเกี่ยวประสบการณ์ในต่างประเทศได้ เด็กของเราได้ไปทัศนศึกษาที่ต่างประเทศกันแทบทุกคน เช่น ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย แคนาดา นิวซีแลนด์ หมู่เกาะฟีจี ฯลฯ เพราะเราเคยอบรมครูที่มาจากประเทศต่าง ๆ เหล่านี้”

ดร.อาจอง ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนของโรงเรียนสัตยาไสว่า “เราต้องการคนดีเหนือสิ่งใด เราต้องการสร้างคนที่มีคุณธรรมสูง ไม่ใช่สร้างคนเก่งเพราะคนเก่งแล้วเห็นแก่ตัว อันตราย แต่ถ้าเขาดีแล้วเขาจะเก่งเอง มีสมาธิดี ความจำดี ทุกอย่างดีขึ้น”

ในปี พ.ศ. 2547 โรงเรียนสัตยาไสได้รับการยกย่องจากสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติให้เป็นโรงเรียนวิถีพุทธดีเด่นของประเทศ โดยที่ผู้อำนวยการโรงเรียนก็ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น และ ดร.อาจอง ก็ได้รับการยกย่องให้เป็นคุณครูสอนโรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น ด้วยเช่นกัน¹³

จากข้อมูลของกระทรวงศึกษาธิการ ปัจจุบันมีโรงเรียนรัฐบาลสายสามัญ 31,116 โรงเรียน อาชีวศึกษา 421 โรงเรียน โรงเรียนเอกชนสายสามัญ-อาชีวะและนานาชาติ 4,338 โรงเรียน ไม่นับโรงเรียนสอนศาสนา โรงเรียนกวดวิชาและโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น จึงมีคำถามว่ามีโรงเรียนทั้งหมดกี่แห่งที่ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีหลักการและวิธีการสอนแบบโรงเรียนสัตยาไสที่มีหลักการของการศึกษาว่า “ปลายทางของการศึกษา คือ อุปนิสัยที่ดีงาม” โดยมีวัตถุประสงค์ในการสอน “เพื่อสร้างคนที่มีคุณธรรมสูง ไม่ใช่สร้างคนเก่ง” คำตอบคือ คงจะมีอยู่บ้างแต่คงจะเป็นส่วนน้อยมากที่โรงเรียนนั้นให้ความสำคัญกับการสร้างอุปนิสัยที่ดีงามให้แก่เด็ก เช่น โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย ซึ่งรัชกาลที่ 6 ทรงสถาปนาโรงเรียนขึ้นตามแบบอย่าง PUBLIC SCHOOL ของอังกฤษ หรือโรงเรียนรุ่งอรุณ (ซอยวัดยายร่ม ถนนพระรามสอง ซอย 33 ดาวคะนอง กรุงเทพฯ) และโรงเรียนสยามสามไตร (สุขุมวิท 89/1 บางจาก กรุงเทพฯ) ซึ่งเป็นโรงเรียนวิถีพุทธเช่นเดียวกับโรงเรียนสัตยาไส แต่โรงเรียนของไทยส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการสร้างอุปนิสัยที่ดีงามหรือสร้างคนที่มีคุณธรรมสูง มุ่งหวังผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การศึกษาจากจำนวนนักเรียนที่สามารถเข้าเรียนต่อในชั้นอุดมศึกษาโดยเฉพาะ คณะวิชาชีพที่เป็นที่ต้องการของสังคม เพราะเป็นอาชีพที่มั่นคง มีรายได้ดี เช่น แพทย์ วิศวกร นักบัญชี นักกฎหมาย เป็นการสอนตามความต้องการของพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็ก โดยไม่ค่อยให้ความสำคัญในการสร้างอุปนิสัยที่ดีงามและคุณธรรมสูงให้กับเด็กและเยาวชนเพราะการวัดผลทางการศึกษาเรื่องคุณธรรม จริยธรรมและอุปนิสัยที่ดีงามมีลักษณะนามธรรมและวัดยาก รวมทั้งเป็นเรื่องที่สอนยากต้องใช้ความพยายาม และเวลาในการสอนมาก ไม่เหมือนการสอนหนังสือ จึงทำให้ครูส่วนใหญ่ “สอนหนังสือ แต่ไม่สอนคน” สังคมเองก็มีส่วนสนับสนุนให้ครูสอนแต่หนังสือไม่สอนคน เพราะมีการขึ้นชมคนเก่งมากกว่าคนดี เช่น ขึ้นชมความสำเร็จของเด็กนักเรียนที่ส่งไปแข่งโอลิมปิกวิชาการแล้วได้เหรียญรางวัลกลับมา ขณะเดียวกันเราก็ไม่เคยติดตามดูว่าเด็กเก่งที่ได้เหรียญรางวัลโอลิมปิกวิชาการกลับมาเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ประกอบอาชีพและทำอะไรให้เป็นประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติบ้าง หรือมีแต่หารายได้สร้างความมั่นคงให้กับตนเองและครอบครัว โดยไม่มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม

จากประสบการณ์ของผู้เขียนเองขณะรับราชการอยู่ที่จังหวัดปราจีนบุรีมีผู้บริหารสถานศึกษาหลายแห่งทั้งรัฐและเอกชนบ่นให้ฟังว่าจะจัดค่ายอบรมธรรมะให้กับเด็ก 3-4 วัน ปรากฏว่าครูส่วนใหญ่ของโรงเรียนพากันคัดค้านบอกว่าเสียเวลาเรียนหนังสือ และมีนายทหารหนึ่งนายซึ่งรับราชการอยู่ปราจีนบุรีได้เล่าให้ฟังว่ามีบุตรชายเรียนอยู่โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยได้พาลูกลาออกจากโรงเรียนมาเรียนที่โรงเรียนประจำจังหวัดปราจีนบุรี เพราะตนเองคิดว่าโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยเด็กส่วนใหญ่จะอ่อนวิชาการเพราะมุ่งสร้าง

¹³ สานุพันธ์ ตันศิริวัฒน์, “อัจฉริยะบนทางสีขาว:ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา”, (นนทบุรี:สำนักพิมพ์ปริมาภัย, 2549), หน้า 145 - 190.

อุปนิสัยที่ดีแก่เด็ก ตนเองกลัวว่าลูกจะมีปัญหาเมื่อจำเป็นต้องสอบเข้ามหาวิทยาลัยจะสอบเรียนต่อไม่ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นตัวบ่งชี้ว่าผู้ปกครองและครูส่วนใหญ่ต้องการสอนวิชาการให้แก่เด็กมากกว่าเรื่องคุณธรรม จริยธรรมและการสร้างอุปนิสัยที่ดีงาม โรงเรียนจึงทำหน้าที่เหมือนโรงเรียนกวดวิชา ปัญหาที่ตามมาเด็กเหล่านี้ก็จะเติบโตแบบคนเก่งแต่ไม่มีคุณธรรมจริยธรรม จะคิดถึงแต่ตัวเอง ทำเพื่อตัวเอง อยู่เพื่อตัวเอง ไม่มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม หากแต่โตขึ้นเราจะหวังให้เด็กเหล่านั้นเป็นคนมีคุณธรรมจริยธรรม ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมคงจะเป็นเรื่องยาก เด็กที่เติบโตมาโดยขาดคุณธรรมจริยธรรมก็ทำตัวเป็นเสมือนปลวกมอดคอยกัดกินบ้านเรือนของตนเองโดยไม่คิดจะทำประโยชน์อะไรให้กับบ้านเรือนของตนเอง

6. บทสรุป

ขณะนี้สถานการณ์บ้านเมืองกำลังเผชิญปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรง ชั่วร้าย เหตุการณ์เมื่อปี พ.ศ. 2549 แต่ขณะนี้สถานการณ์มีความรุนแรงและซับซ้อนยิ่งกว่า วิกฤตของบ้านเมืองขณะนี้ประชาชนในประเทศถือว่าเป็นวิกฤตร้อน ซึ่งวิกฤตร้อนนี้เป็นเพียงอาการของปัญหาเท่านั้น เพราะสาเหตุของปัญหาซึ่งถือว่าเป็นวิกฤตลึกเป็นรากเหง้าของปัญหาที่สะสมมานานและไม่ได้รับการแก้ไข เช่น

- ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งแพร่หลายระบอบอย่างรุนแรง ซึ่งประเทศไทยถูกจัดลำดับในเรื่องการคอร์รัปชันจากลำดับที่ 88 ไปอยู่ลำดับที่ 102 จาก 177 ประเทศ โดยได้คะแนน 35 คะแนน ใน 100 คะแนน โดยระบุว่า “ไทยกำลังเข้าสู่มหาคอร์รัปชัน”
- ปัญหาความยากจน เพราะประชาชนขาดความมุ่งมั่น ขาดความอดทน และความขยันหมั่นเพียร ไม่รู้จักการประหยัดและอดออม ขาดการรวมกลุ่มลักษณะการทำงานเป็นทีมและขาดการเสียสละ
- ปัญหาสังคม คนในสังคมเน้นวัตถุนิยมตามแบบตะวันตก ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเชิงลบของสังคมตะวันตก ขณะเดียวกันวัฒนธรรมตะวันตกในเชิงบวกไม่สนใจรับมาปฏิบัติ เช่น ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร อดทนและเสียสละ การยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม เป็นต้น สังคมไทยเป็นสังคม DOUBLE STANDARD คนมีอำนาจวาสนามีเงินจะได้รับการปฏิบัติอย่างหนึ่ง คนไม่มีอำนาจวาสนาไม่มีเงินจะได้รับการปฏิบัติอีกอย่างหนึ่ง สถาบันครอบครัวอ่อนแอ เพราะพ่อแม่ส่วนใหญ่เลี้ยงลูกไม่เป็น มุ่งวัตถุนิยมมากกว่าการปลูกฝังอุปนิสัยที่ดีให้กับบุตรหลาน มีการหย่าร้างเพิ่มมากขึ้น และผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งมากขึ้น
- ปัญหาความเสื่อมโทรมของคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรม เด็กนักเรียนชั้นประถมข่มขืนเพื่อนนักเรียน เด็กวัยรุ่นเด็กนักเรียนก่อคดีต่าง ๆ เด็กผู้หญิงขอเงินแม่บอกว่าเอาไปซื้ออุปกรณ์การเรียน แต่กลับเอาเงินไปเป็นค่าโรงแรมพาผู้ชายไปนอนด้วย ค่านิยมวัยรุ่นชอบมีเพศสัมพันธ์ตั้งแต่อายุไม่ถึง 10 ปี แกรมชอบมีเพศสัมพันธ์แบบเอื้ออาทรกลุ่ม ลูกฆ่าพ่อแม่และพี่น้องตนเองแบบยกครัว ปัญหานักเรียนและเด็กผู้หญิงมีครรภ์ก่อนวัยอันควร

- ปัญหาโรคเอดส์ ขณะนี้คนไทยเป็นเอดส์ไม่ต่ำกว่าหนึ่งล้านคน ส่วนใหญ่ได้รับเชื้อทางเพศสัมพันธ์ และส่วนหนึ่งมีเพศสัมพันธ์ขณะเมาสุรา สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือวัยรุ่นอายุ 15-24 ปี ติดเชื้อเอดส์โดยเฉพาะผู้หญิงเหตุเพราะค่านิยมทางเพศชอบเปลี่ยนคู่นอนในแบบสวิงกิ้ง
- ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด ซึ่งทำให้คนปัญญาอ่อน สาเหตุจากคนขายขาดจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เจ้าหน้าที่ทุจริตและสถาบันครอบครัวอ่อนแอ
- ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ป่าไม้ แหล่งน้ำ ดิน มีสถานะเสื่อมโทรมขาดคนดูแลและมีปัญหาการบุกรุก ปัญหาจากมลพิษขยะ น้ำเสีย และมลพิษในอากาศ
- ปัญหาแรงงานต่างด้าว ทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย เป็นปัญหาความมั่นคงของประเทศ การแพร่ระบาดของยาเสพติดและโรคภัยไข้เจ็บ
- ปัญหาการใช้เทคโนโลยีในทางที่เป็นโทษ เช่น การเล่นเกมส์ การใช้เทคโนโลยีเพื่อก่ออาชญากรรม เสพสื่อลามกอนาจาร
- ปัญหาเรื่องจิตสำนึกของคนในชาติ ในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ความรักในเกียรติและศักดิ์ศรี ขาดความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาปและการกระทำความผิด การเสียสละและมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่สุดและเป็นต้นเหตุของทุกปัญหา

ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเพียงตัวอย่างส่วนหนึ่งของปัญหาในสังคมไทยซึ่งชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาของเรายิ่งพัฒนายิ่งสร้างปัญหา เพราะนโยบายการพัฒนาที่ผ่านมาแต่การพัฒนาทางวัตถุ ไม่มีการพัฒนาคนเพื่อให้เป็นคนดีมีคุณภาพ สถาบันครอบครัว สื่อและระบบการศึกษาของไทยไม่ได้ให้ความสำคัญกับการอบรมปลูกฝังอุปนิสัยที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน เช่น ความมีน้ำใจดี มีระเบียบวินัย ความขยัน การประหยัดและอดออม ความมีน้ำใจนักกีฬา การยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม (INTEGRITY) อันได้แก่ ความมีสำนึกจะพูดความจริง มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบ มีความอดกลั้น รักความเป็นธรรม (มีอุเบกขา) ความเอาใจของผู้อื่นมาใส่ใจตนเอง ความมีเมตตาธรรม รวมทั้งการมีธรรมาธิปไตยเป็นหลักในการดำเนินชีวิตทั้งในครอบครัว สังคมและประเทศชาติ

การที่เราไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยของเรานอกจากจะไม่ก้าวหน้าแล้วยังมีลักษณะถอยหลัง เพราะปัญหาที่เป็นวิกฤตลึกลับไม่ได้รับการแก้ไข และนับวันวิกฤตของปัญหาเหล่านี้จะยิ่งรุนแรงมากขึ้น จึงถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องเร่งพัฒนาคุณภาพคนในสังคมด้วยระบบการศึกษาที่มุ่งปลูกฝังอุปนิสัยที่ดีงามและคุณธรรมจริยธรรมสูงให้เกิดขึ้นแก่คนในสังคมโดย

(1) เริ่มต้นจากการพัฒนาตนเอง คนในครอบครัว และคนรอบข้างให้มีอุปนิสัยที่ดีงาม เป็นผู้ที่ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม และมีธรรมาธิปไตยเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

(2) เร่งปฏิรูประบบการศึกษาของประเทศโดยเริ่มต้นที่ผู้บริหารของกระทรวงศึกษาธิการ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูอาจารย์ผู้สอนเรื่องการสร้างอุปนิสัยที่ดีงาม การยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม และหลักธรรมาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน รวมทั้งคนในสังคมมากกว่าการสร้างคนเก่งแต่เห็นแก่ตัว โดยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาคนในสังคมไทย จากสังคมของคนที่มีจิตใจต่ำให้เป็นสังคมของมนุษย์ที่มีจิตใจสูง

ทั้งนี้คงจะต้องให้การศึกษอบรมผู้บริหารสถานศึกษาและครูอาจารย์ผู้สอนให้เข้าใจว่า การสร้างคนเก่ง แต่เห็นแก่ตัวอันตรายและการศึกษาที่ขาดอุปนิสัยที่ดีงามไม่เข้าใจคุณค่าความเป็นมนุษย์ ขาดคุณธรรม เป็นสิ่งที่ไม่ดีมีประโยชน์และมีอันตราย

ระบบการฝึกอบรมของหน่วยราชการและสถาบันต่าง ๆ ต้องมุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม อุปนิสัยที่ดีงาม การยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมและหลักธรรมาธิปไตยมากกว่าฝึกอบรมเรื่องวิชาการ หรือการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนบุคคลเพื่อผลประโยชน์ของผู้เข้ารับการอบรม

(3) ต้องเร่งสร้างทัศนคติที่ถูกต้องให้กับคนในสังคมไทยว่า “อุปนิสัยที่ดีงาม และความมีคุณธรรม จริยธรรมมีความสำคัญยิ่งกว่าความรู้ทางวิชาการ” เพราะถ้าเด็กเก่งแต่เห็นแก่ตัว เอาแต่ได้ก็จะนำความรู้ ของตนเองสร้างผลประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้องโดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นแก่ส่วนรวมและ ประเทศชาติ เมื่อประเทศชาติเสียหายคนในสังคมก็จะได้รับความเดือดร้อนทุกคน และเด็กเก่งที่เห็นแก่ตัวก็ จะไม่มีใครอยากคบหาสมาคม โตขึ้นมีครอบครัวๆ ก็ล้มละลาย เพราะจะทำให้คนในครอบครัวไม่มีความสุข ผลสุดท้ายเด็กคนนั้นก็จะเป็นคนที่ไม่มีความสุขเองด้วย สถาบันครอบครัวต้องล้มละลาย จึงต้องเร่งสร้าง ทัศนคติของคนในประเทศตามคำกล่าวของ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (ALBERT EINSTEIN) ที่ว่า “การมีชีวิตอยู่ เพื่อผู้อื่นเท่านั้น จึงมีชีวิตที่มีคุณค่า”

การพัฒนาคุณภาพคนด้วยระบบการศึกษอบรมและการสร้างทัศนคติที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นกับคนใน สังคมจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าเราไม่มีผู้นำประเทศและผู้นำองค์กรที่เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรมสูง มีอุปนิสัยที่ดีงาม เป็นผู้ที่ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม และมีหลักธรรมาธิปไตยในการทำงานและการดำเนินชีวิต เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับคนในประเทศ มีจิตใจที่มุ่งมั่น เสียสละ ซึ่งเป็นปัญหาว่าเราจะหาคนอย่างนี้ได้อย่างไร จึงเป็นหน้าที่ของพลเมืองดีทุกคนในสังคมไทย ที่จะต้องน้อมนำพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า “ในบ้านเมืองนั้นมีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครที่จะทำให้คนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้ บ้านเมืองมีความปกติสุขเรียบร้อย จึงเป็นการมิใช่ทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดีให้คนดี ได้ปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้¹⁴ มาทำให้เกิดผล ในทางปฏิบัติโดยเร็ว และหากประเทศไทยมีพลเมืองดีที่มากพอคงจะทำให้ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลง ในทางที่ดีขึ้น

¹⁴ พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพิธีเปิดงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ณ ค่ายลูกเสือวชิราวุธ จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2512